ԱՒԵՏԱԲԵՐ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՏՈՐ ԿԷ. ԹԻՒ 9

28 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1914

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆՆԵՐ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ — ԼՐԱԳԻՐ ԿԱՐԴԱԼՈՒ ՎՏԱՆԳԸ

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑԱՌԻ ԿԱՐԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՆԵՐՔԻՆ ԿԵԱՆՔ

ՓՈՔՐ ՀՈԳԱՏԻՐԸ Ը

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՑ ԴՐՈՑԻ ԴԱՍԵՐ

ՏՂԱՑՈՑ ԷՋ

ՍՈՒԲ

ՈՂՋ

ԵՒ

Հրատարակիչ Յ. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ

Կ. ՊՈԼԻՍ

اوەداپر هفتەلق غزتە — درسعادتده بابیل هاوسده — مدیر مسئولی صموییول ق. هاروتیونیان

ԱՒԵՏԱԲԵՐ ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ
ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ, ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ԽՄԲԱԳԻՐՆԵՐ: — Վեր. Տէր Յ. Ու. Մէհլալմ, Վեր. Յ. Ա. Ճէճիզեան, Վեր. Ա. Պ. Շմաւոնեան

Աշխատակցութեամբ Հայ և Օտարագգի Ծանօթ գրողներու

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆ· — Թուրքիոյ համար **40** դահեկան, Ամերիկայի համար **2** տոլար, Անգղիոյ համար **8** շիլին, ուրիշ երկիրներու համար **10** ֆրանք: Ձեռքէ կը ծախուի հատը **40** փարայի:

ԱՒԵՏԱԲԵՐ ՄԱՆԿԱՆՑ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԴԵՌԱՏԻՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆ: — **Ամեն տեղւոյ համար 6 դահեկան: Տարեկան 75 դահեկանի փոխարէն մինչեւոյն հասցէին 15 թեր կը ղրկուի, իսկ 108 դահեկանի փոխարէն 25 թեր կը ղրկուի:**

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ վերաբերեալ ամէն դրութիւն պէտք է ուղղուի Վեր. Տ. Ու. Մէհլալմի հասցէին, Պայպըլ-Հաուս, Կ. Պոլ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ, ԾԱՆՈՒՑՄԱՆ և Թերթին Վարչութեան վերաբերեալ ամէն խնդրի համար պէտք է դիմել Թերթ

Հրատարակիչ Յ. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆի, Պայպըլ-Հաուս, Կոստանդնուպոլիս:

AVEDAPER AN ARMENIAN WEEKLY REVIEW

EDITORS.— Rev. F. W. Macallum D.D., Rev. H. A. Djedjizian, Rev. A. B. Schmavonian.

ANNUAL SUBSCRIPTION: Turkey Ptrs. 40: U. S. America $ 2: England 8 Shillings: Other countries Frcs. 10: — Single copies 40 Pa

AVEDAPER FOR CHILDREN, AN ARMENIAN ILLUSTRATED MONTHLY FOR BOYS AND GIRLS

For Subscriptions, Advertisements etc. apply to the Publisher H. MATTEOSIAN, Bible House, Constantinop

Գաւառներէ եւ արտասահմանէ դրամ ղրկելու ամէնէն դիւրին եւ ապահով միջոցն Մանդա ֆոսթը (Mandat de poste): *Չէքեր եւ փոխգիրներ պէտք է Յ. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆի հրա մանին վճարելի ըլլան:*

WEBSTERS

New Standard

ANGLO—ARMENIAN DICTIONARY

ՈՒԷՊՍԹԸՐԻ

ԸՆԴԱՐՁԱԿ

ԱՆԿԼՕ-ՀԱՅ ԲԱՌԱՐԱՆ

ԳՕՐԾՆԵՑ

ԲՐՈՖ. Վ. Յ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ, Վ. Ա.

Անաթօլիա Գոլէճի Ամերիկացի եւ Հայ Բրոֆէսօրներու աշխատակցութեամբ.

Կը պարունակէ հարիւրաւոր նոր բառեր, Բացատրութիւններ, Ոճեր, Հոմանիշներ, Հականիշներ, Արուեստական եւ Դիտական ոճերու ճոխ բառամթերքով

Գին 40 Ղրս. Թղրաւարի ծախքով 45 Ղրս.

ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՉ Յ. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՑԻ ԴԱՍԵՐ

1914Ի ՀԱՄԱՐ

Կիրակնօրեայ դպրոցի դասերուն 1914ի ռաջին Եռամսեաներու Հայերէնները սպառած են, բայց Հայատառ Թուրքերէն Եռամսեայներ դեռ տրամադրելի են:

ԵՐԿՐՈՐԴ ԵՌԱՄՍԵԱՆԵՐԸ պատրաստ են. Նոր յանձնարարութիւններ պէտք է փութացուի

Կը պարունակեն դասերու լուսաբանութիւններ, ժանկավարժական ծանօթութիւններ, Կիրակնօրեայ Դպրոցի կազմակերպութեան վարչութեան վերաբերեալ տեղեկութիւններ Տղայոց Բաժին մը եւ ուրիշ չահեկան Հանգամանքներ: Պատկերազարդ են ու քա տիսաւոր: Իւրաքանչիւր Եռամսեայի գինն է փարա: Դիմել գաւառները որեւէ միսիոնար կամ ուղղակի Մատթէոսեանի, Պայպըլ Հաու

ԱՒԵՏԱԲԵՐ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ, ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՏԱՐԻ ԿԷ. — Կ. ՊՕԼԻՍ, ՓԵՏՐՈՒԱՐ 28, 1914 — ԹԻՒ 9

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆՆԵՐ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Համաձայնութիւններ

Սպառազինութեանց իսկ մրցումը չարուրակելով հանդերձ մեծ տէրութիւնները կը ջանան համաձայնութիւններ կնքել իրենց «անտեսական» շահերուն մասին։ Ֆրանսայի և Գերմանիոյ միջեւ այսօրինակ համաձայնութեան մը հոսքը չատնց է որ կ'ըլլայ և կ'երեւի թէ վերջերս կարելի եղած է գայն իրական գետնի վրայ գնել և առժամապէս ստորագրել։ Եղած արդարդրութեան մանրամասնութիւնները չը յայտնուեցան տակաւին, բայց ակնհայտ է որ Գերմանիա ազատ կը ձգուի Պաղտատի երկաթուղին իր հատկացած կերպով չինել և չահագործել, որուն փոխարէն ան ալ կը ճանչնայ և պիտի արգէ Ֆրանսայի տէտիական շահերը Սիւրիոյ մէջ և դէպի Հայաստան երկարող երկաթեայ ծերու մեհնաչնորհին մասին։ Այս ամէնը տեղի ունենան անտարակոյս Ռուսիոյ և Անգլիոյ թեամբ, որոնք իրենց կարգին արդէն համաձայնած են կամ համաձայնելու վրայ են Գերմանիոյ հետ նոյն Պաղտատի գծին նկատմամբ, անշուշտ փոխարինութեանց հիման վրայ։

Իտալիա եւ Ատալիա

Անգլիոյ Լոնտոնի մէջ Իտալիա կը բանակցի Անգլիական կառավարութեան հետ՝ նպատակ ունենալով իրեն համար երկաթուղիի մենաշնորհ մը և տնտեսական իրաւունքներ ապահովել Ատալիոյ կողմերը։ Բնականաբար այս բանակցութիւնները պիտի փութացնեն երկոտասան կղզիներու խնդրոյն լուծումը։ Երբ այդ կղզիները Թուրքիոյ վերադարձուին, Յունաստանի հետ համաձայնութեան մը հասնելու պիտի աւելնայ, իրերը աւելի հանդարտ և բնական վիճակ մը պիտի առնեն և կարգը պիտի գայ փոխառութիւններ կնքելու։

Ագգեն յաղթանակներ

Դուրջէ չափազանց լաւատես սկսելինք, բայց մենք կը համարձակինք յուսալ թէ այս համաձայնութիւնները կը փարատեն մեծ չափով պատերազմի վախերը։ Երբ մրցակից տէրութիւններ երկուստեք հաւանութեամբ որդեգրեն խաղաղ թափանցումի դրութիւնը, բանակներու և մարտանաւերու բազմութիւն վտանգը կրնայ հեռացած նկատուիլ։ Մենք միշտ մեր քուէն պիտի տանք ի նպաստ խաղաղութեան։ Տնտեսական արշաւանքներու և անցքէն ծաւալումի պիտոյը պիտի հակադրէ զգալի չափով ապառազինութեանց մոլութեան։ Զինեալ խաղաղութիւնը տեղի տայ թերեւս անցքէն յաղթանակներու առջեւ։ Հաճելի երաժշտութեան մը պէս պիտի հնչէ վայրաչարժի սուլիչներուն ձիչը, երբ հրեռանիները լուռ կենան։ Ճարտարագէտնե-

րուն մուտքը գիրկընդլայ պիտի ողջունենք, պայմանով որ իրենց տեղերը միան ծովակալները և զօրավարները։

Ապահովութիւն եւ զոհ

Եւ մենք, այս երկրին ժողովուրդներս, որ տակաւին նոր կը սկսինք զգալ պատերազմին յառաջ բերած կացութեան ծանրութիւնը, բացարձակապէս անկարող ենք այլեւս տակալ նոր պատերազմներու ճնշումին։ Հրապարակը կայուն է, մինչ Սակարանը յարաչարժ, վաստակները դէպ ի վար կը խուժին, իսկ ծախքերը և տուրքերը դէպ ի վեր։ Հայ չունինք, վառօդ կը գնենք։ Այս պատճառով ամէն քայլ որ կ'առնուի դէպ ի խաղաղ լուծում առևտրական հանդիսներու՝ խանդավառ ուրախութեամբ կ'ողջունենք։ Եւ յետոյ, եթէ տէրութեանց մրցակցութիւնը տնտեսական ըլլայ փոխանակ զինուորական ըլլալու, այն երկիրները որոնց չուրջ կը դառնայ այդ մրցակցութիւնը՝ ամէնէն աւելի պիտի կրնան օգտուիլ։ Պաղտատի երկաթուղին, ի՛նչ ալ ըլլան անոր չինութեան պայմանները, օրհնութիւններ պիտի սփռէ իր չուրջը։ Ո՛վ ալ ըլլայ պողպատէ գիծը մինչեւ Վան երկարողը, Վասպուրականը Դրախտի մը վերածելու սա տարած պիտի ըլլայ։ Քանի որ մենք ի վիճակի չենք քաղաքակրթութեան և կեանքի այդ պայմանները մեզի համար իրագործել, չատ բծախնդիր կերպով խոտոտահանջ ըլլալու չենք թէ Եւրոպայի ո՛ր խմբակցութիւնը ի՛նչ պայմաններով կ'իրագործէ զանոնք։ Արտադրիչը պիտի չդադրի մինչեւ որ արտադրութիւնը չդիւրանայ։ Տուր մշակին ապահովութիւն, բա՛ց անոր առջեւ աշխարհի չուկան, և մի զբաղիր այլեւս գաղթականութեան խնդրով։ Երկիրը կործանումէ փրկելու համար երկու բան անհրաժեշտ կը սեպենք, ապահովութիւն և գործ։ Փոյթ չէ թէ ո՛վ կը բերէ մեզի ապահովութեան և գործի միջոցները, մենք ենք որ պիտի կրնանք առնոնցմէ օգտուիլ։ Եւ տուրքերը պիտի կրկնապատկուին, տասնապատկուին առանց տխալելու կառավարութիւնը որ առժամեայ օրէնքներ գործէ։

Ծայրագոյն արեւելքին

Ճափոն տաղնապ մը անցնելու վրայ է։ Վերջերս երեւան եկաւ թէ զեղծումներ գործած են մարտանաւերու չինութեան առթիւ, և մէկ քանի բարձրաստիճան ծովային սպաներ ամբաստանուեցան իբր կաշառակեր։ Եւ ահա Թոքիոն տակնուվրայ եղաւ։ Ժողովուրդը յուզեալ խուժեց Խորհրդարանին վրայ և բուռն կերպով պահանջեց յանցաւորներուն անմիջական պատուհասումը։ Խուժանի գործողութիւններ չատագովել չենք ուզեր, բայց նոյն ատեն չենք ալ կրնար ծածկել մեր հիացումը, երբ ազգ մը այս աստիճան նախանձախնդիր ոգւով դատախազ կը կանգնի ուղղութեան եւ պատիւ։ Եւ կարելի չէ չմտածել թէ այս նախանձախնդրութիւնն է մեկ պատճառը որ բոլոր Ասիական ցեղերուն մէջ Ճափոնն է որ ամէնէն արագ և ամէնէն մեծ չափով կրցաւ որդեգրել եւ իւրացընել Արեւմտեան քաղաքակրթութիւնը։ Երկիրներ կան ուր դրամական զեղծումի լուրեր կարող չեն վրդովել ժողովուրդը։ Կան տեղեր ուր, եթէ ամէն կաշառակեր պաշտօնեայ բանտարկել պէտք ըլլար, կառավարական չէնքերը ամայի անապատներ պիտի դառնային յանկարծ։ Զօրաւոր բանակներ և յաղթական նաւատորմիղներ կը կազմուին և կը զարգանան այն երկիրներուն մէջ միայն, ուր ժողովուրդները անընկճելի ախոյեան կը կանգնին արդարութեան եւ ուղղութեան խանդավառ եռանդով։

ԼՐԱԳԻՐ ԿԱՐԴԱԼՈՒ ՎՏԱՆԳԸ

Եթէ Սահմանադրութեան հռչակումէն առաջ Թուրքիոյ վիճակը լաւ գիտցող մը այցելէ այս երկիրը, իր ուշադրութիւնը զրաւող մեծագոյն փոփոխութիւններէն մին սա պիտի ըլլայ թէ լրագիր կարդալու սովորութիւնն ընդհանրացած է։ Ինչ որ հին դրութեան օրով բաւական վտանգաւոր և չատ անօգուտ զործ էր՝ հիմա համարձակ ու ապահով կերպով կը կատարուի բազմութիւններու կողմէ։

Ապահով կերպով՝ կ'ըսենք, կառավարական վտանգներուն ակնարկելով։ Սակայն ուրիշ վտանգներ կան լրագրի ընթերցման հետ զնորդուած, որոնցմէ միշտ հարկ է զգուշանալ։

Առանց մին է լրագիրներով այնչափ զբաղիլ և անոնց ընթերցման այնչափ ժամանակ տալ որ ուրիշ բան կարդալու ժամանակ կամ փափաք չմնայ։ Մարդը անընդունակ կ'ըլլայ իր

ուշադրութիւնը կեդրոնացնել այնչափ ժամանակ որչափ հարկ է՝ դիրք մը կամ նոյն իսկ չաթաթաթերթի կամ ամսաթերթի երկար յօդուած մը կարդալու համար։ Դրական ճաշակն ալ կը վնասուի, եթէ միայն լրագիրներն ըլլան մարդուն ընթերցման առարկաները։ Լրագիրներով տրուած նիւթերուն մեծ մասը հապճեպով կը հաւաքուի եւ գրական արժանիք չունի, եւելի խնամով պատրաստուած փոքր մասն ալ առ հասարակ քիչ չարգ ունի մնայուն։ Ճշմարիտ ըրաքանութիւնը տեւականութեան հանդամանք ունի եւ կրնայ կրկին ու կրկին կարդացուիլ յարաճուն հաճոյքով ու օգտակարութեամբ։ Լրագրի ընթերցման դէմ ձեռնարկութիւն մը չէ այս։ կ'ուզենք միայն մատնանիշ ընել ուրիշ բաներ չկարդալուն վտանգը։ Մեծապէս յանձնարարելի է լաւ գիրք մը միշտ պատրաստ ունենալ եւ առնել ու կարդալ դայն, երբ պատեհութիւն ներկայանայ։

Սակայն եւելի լուրջ վտանգ մը կայ լրագրի ընթերցման հետ յօդորուած, եւ եւելի նենգաւոր ու ազեատաւոր իր արդիւնքներով։ Լրագիրը օրուան կեանքին պատկերը եւ դոլացումը կը կարծուի։ Սակայն եթէ կեանքը այնպէս նկատենք որպէս կը պատկերանայ այն՝ լրագիրներուն միջոցով, չարաչար եւ անաւորապէս պիտի խաբուինք։ Անխուսափելիօրէն կեանքի ընդարձակ չրջաններ կան, ամենազեղեցիկ ու պտղաւէտ չրջաններ, որոնք լրագրական դոլացուցիչի կամ լուսանկարչութեան չեն ենթարկուիր եւ զանց կ'առնուին լռութեամբ։ Լրագրական աշխարհի մէջ վախուղներ տակաւ կ'ակսին հաւասալ թէ չկայ ուրիշ աշխարհ եւ այսպէս պիտի նաբարձր եւ ամենալաւ բաներէն զրկուելու վտանգին մէջ կ'իյնան։

Թերթերուն ծաւալին մեծ մասը կեանքի մութ կողմին նկարագրութեան կը յատկացուի։ կ'ապահանք անոնց մէջ կարդալ ամբողջ քաղաքներ կործանող մեծ աղէտներ, երկրաչարժներ, հարիւրաւոր տուներ լափող եւ հազարաւոր մարդիկ անպատասպար թողող հրդեհներ, ծովու թէ ցամաքի վրայ ահագին քանակութեամբ կոյք եւ ստացուածք քանդող ու բազմաթիւ մարդիկ չանկարծական ու անաւոր մահուան ենթարկող փոթորիկներ։ Ամէն տեսակ ոճիրներ կը նկարագրուին ամենայն մանրամասնութեամբ։ Անհատատրմութիւններ, արբեցութիւններ, գողութիւններ, անբարոյութիւններ, սպանութիւններ եւ ուրիշ ինչ չարութիւններ որ կը գործուին աշխարհի վրայ՝ լիովին կը նկարագրուին ամէն օր, նամանաւանդ ոստիկանութեան եւ դատարաններու ճիգերը՝ արդարութեան ձեռքը չանձնելու համար ոճրագործները։ Ամէն տեսակ արկածներ կը գտնենք նկարագրուած, երկաթուղիի, չոգենաւի, հանրակառքի, ինքնաչարժի, սաւառնակի, գործարաններու եւ հանքերու արկածներ։ Երբ պատերազմ ծագի, հազիւ ուրիշ լուրի տեղ կը մնայ։ Ճակատամարտներու եւ կոտորածներու, քաղաքներու ռմբակոծման, գիւղերու այրման, աւարառութեան, սրածութեան եւ մահուան ամենասարսափելի տեսակներու սարսռազդեցիկ նկարագրութիւններ կը զեղան։

Կամ եթէ քաղաքական յօդուածներուն դառնանք, սա տպաւորութիւնը կ'առնենք թէ քաղաքականութիւնը կուսակցութիւններու միջեւ կեանքի եւ մահու պայքար է կառավարութեան ղեկը ձեռք ձգելու համար, որպէս զի պաշտօն ստացուի անձնական չահու համար։ Ազդեցութեան եւ չահու տենչը չարժիչ միակ ոյժը կը համարուի ամէն երկրի արդի քաղաքական չրջանակներուն մէջ։ Նոյն իսկ երբ բարեկործութիւններ կ'առաջարկուին կամ կը գործադրուին, երբեք չպակսիր աքօղեակ սա թելադրութիւնը թէ հասարակութեան վիճակը բարեփոխելու այս ձիգերուն մէջ անկեղծութիւն չկայ, այլ միայն այս կամ այն ձեւով չահու մը հետամտութիւն։ Խմբագիրներու եւ տեղեկատուներու քաղաքական հակամիտութիւնները կամ համակրութիւնները միջոց կը գտնեն գունաւորելու լրաբաժիններն անգամ, այնպէս որ այսինչ կուսակցութեան չահուն կամ անոր հակառակորդին վնասուն ծառայող ոեւէ բանի ներքին կարեւորութիւնը կամ զօրութիւնը իրականէն չատ աւելի կը ներկայացուի։ Արդարեւ չատ անգամ կ'աքօղուի ճշմարտութիւնը, կամ նոյն իսկ մոլորեցուցիչ լուրեր կը արուին դէպքերու վրայ, խաբելու պիտաւորութեամբ։ Ընդհանուր է սա նշանաբանը, «Մեր կուսակցութիւնը, ուղիղ թէ ծուռ։»

Արդ չենք ըսեր թէ կեանքի մութ կողմը գոյութիւն չունի, կամ տեղեկագրուելու չէ։ Ոչ ալ կ'ուզենք հաստատել թէ լրագիրներ իրենց սեփական համոզումներ եւ կուսակցական

կապակցութիւններ ունենալու չեն։ Սակայն ինչ որ կ'ուզենք չիշեցնել՝ սա է թէ լրագիրներն ուղիղ դաղափար չեն տար մեզի կեանքի ամբողջութեան վրայ։ Շատ անգամ պէտք չեղած բաներու վրայ կը ծանրանան եւ, կամ հարեւանցի կը յիշեն, կամ ամբողջովին կ'անգիտանան աչխարհի ճակատագիրը ձեւակերպող դէպքերն ու ոյժերը։ Մանաւանդ կը թերանան ազիթ ընծայել մարդկային կեանքի հոգեւոր մեկնութեան։ Ձիչտ հոս կը տեսնենք այլամերժօրէն լրագիր կարդալու ունակութեան յարակից մեծագոյն վտանգը, այսինքն նիւթապաչտութեան, կամ աչխարհի նիւթապաչտական տեսութեան վտանգը։ Մարդը կը նկատուի հոդակոչտ մը առանց Աստուածային ոեւէ կայծի։ Կ'անտեսուի սա իրողութիւնը թէ մարդը, թէեւ մարմին ունի, հոգի է, և թէ հոգիի կեանքն է ճչմարիտ կեանքը։ Երկիւղ կայ որ խմբագիրներէ չատեր այնպիսի կեանք մը կը վարեն որ ըստ Պօղոսի պարփակուած է մարմինով, եւ սեղիակ իսկ չեն ուրիչ բարձր կեանքի մը գոյութեան։ Ոեւէ անձի համար որու աչքերը բացուած են — և ով որ կ'ուզէ՝ կարող է այս վճռաւորութիւնն ունենալ, վատն դի ձրի կը տրուի ամէնուն — հոգեւոր կեանքի ճանաչումը եւ մեկնութիւնը ուչադրութիւն գրաւող ամենամեծ գրաղումը կ'ըլլան։ Հոգեւորը կը դտնուի ուր որ մարդ կայ, և մարդ ու իր գործերը կրնան հակկշռիլ ու քննարկուիլ հոգեւոր լեզուի բառերով միայն։ Կը խոստովանինք թէ չատ անգամ զայրոյթի մօտեցող տաղտուկ մը կ'զգանք կարդալով կեանքի խեղաթիւրուած, անպատչաճ ու բոլորովին անարժան տեսութիւններ, նոյն իսկ մեր լատագոյն օրաթերթերուն կողմէ պարզուած։ Երբ գրելու այնքան լաւ բաներ կան, ինչո՞ւ մեր ուչադրութիւնն այսպէս յաճախ հրաւիրուի չար կեանքերու գծուծ մանրամասնութիւններուն։ Եթէ ըսուի թէ թերթերը կը հայթայթեն ինչ որ իրենց ընթերցողներուն մեծամասնութիւնը յօժար է դնել, կը պարտաւորինք մեր բողոքը ընթերցողներուն ուղղել, ցաւելով որ անհաճոյ կամ անճիչտ բաներու աւելի չարչ կ'ընծայուին քան ճչմարիտ եւ հաճելի բաներու։

Դարմանը սակայն մեր ձեռքն է և ատոր վրայ կ'ուզենք ուչադրութիւն դարձնել։ Բոլոր այս վտանգներէն պիտի ազատինք, եթէ ժրութեամբ զարգացնենք մեր լուսն անձնական հոգեւոր կեանքը և անոր գործնական արտայայտութիւնը։ Ասոր համար պէտք է որ ժամանակ գտնենք լրագիրներէ զատ կրօնական թերթեր ու գիրքեր եւ մանաւանդ Սբ. Գիրքը կարդալու։ Պէտք է որ աչխարհի մէջ գտնուած բարի բաները տեսնել վարժուինք եւ տեսնելով ալ ուրախանալ։ Պէտք է որ կարդալու պահուն անհրաժեչտ զեղչերն ընել սորվինք, կամ ինչպէս Անդլիացիները կ'ըսեն՝ տողերու մէջէն կարդանք, որպէս զի ճչմարտութեան մօտ գլուխնուինք։ Մեզի հետ պատերազմելու ենք հոգեւոր մթնոլորտ մը, ուր ատութիւն չկրնայ բնակիլ։ Մեզի մնայուն, թէեւ անտեսանելի, ընկեր ունենալու ենք զԱյն, որ է Ճամբան, Ճչմարտութիւնը և կեանքը։

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ԿԱՐԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

«Եթէ մարդ կրնայ վայրագ գայլէն յառաջ բերել ընտանի չունը, հօտերու հաւատարիմ պահապանը, իրաւունք չունինք հաւատալու թէ ան կարող է իր անձէն տարագրել ինչ որ գայլակերպ է։»

Բնական պատմութեան դասախօսի մը վերջերս արտասանած մէկ քանախօսութենէն քաղուած այս մէջբերումը կը ցուցնէ թէ կենսաբանական գիտութեանց անտեսապաչար ուսանողը այսօր հարկադրուած է լաւատես ըլլալ մարդուն հոգեկան զարգացման մասին։ Մենք ալ մչակենք՝ այս լաւատեսութիւնը, եւ անկեղծօրէն համոզուինք թէ մեզի համար հնար է հաւատալ ինչ որ ատորին եւ անամսականն է մեր մէջ, եւ զարգացնել ինչ որ հոգեկան է եւ Աստուածային։

Այս անգամ կ'ուզենք մանաւանդ չեչտել բարոյական միջավայրի կարեւորութիւնը մարդկային անհատին ճչմարիտ զարգացման այս մեծ գործին մէջ։

Չենք ուրանար մեր ֆիզիքական միջավայրին կարեւորութիւնը։ Կարելի չէ վայրկեանի մը համար իսկ անտեսել մեր շրջիկ դոյութիւնն ունեցող բնական պայմաններուն ահագին ազդեցութիւնը մեր կեանքին վրայ։ Ես մեր իրաւունքն է ու պարտականութիւնը աչխատիլ այդ պայմաններուն լարելատման համար։

Բայց մարդ պէտք է չատ ծանծաղամիտ ըլ-

լայ որ կարծէ թէ լոկ ֆիզիքական միջավայրի հետ կապակցեալ բարեփոխումներու միջոցաւ հնարաւոր է կատարելագործել անհատին իրական զարգացումը եւ երջանկութիւնը։

Գայլին բնութիւնը կարելի չէ բարեփոխել պարզապէս անոր որջը անտառէն քաղաք փոխադրելով։ Նմանապէս հնար չէ մարդուն զայլային ձգտումները նուաճել՝ սոսկ անոր բնակատեղին եւ կամ գործատեղիի մէջ բարեփոխումներ ներմուծելով։ Ֆիզիքական միջավայրի բարեփոխումը, որքան ալ բազմալի, հեռի է ամենաթաւ ընդունակ մարդերը աւազ սահմանափակուած չեն ազգատներու եւ թշուառներու գոհին մէջ։ Անոնք կը գտնուին նաեւ, թերեւս աւելի մեծ թուով, հարուստներու ապարանքներուն մէջ։

Ֆիզիքական միջավայրի մէջ տեղի ունեցող բարեփոխումներն անբաւական են մարդուն ճշմարիտ զարգացումը ձեռք բերելու համար։ Բարոյական կամ հոգեկան միջավայրն է, եւ ոչ թէ ֆիզիքականը, որուն ամենահզօր ազդեցութեան ներքեւ կը ստեղծագործուի մեր նկարագիրը, մեր անձնաւորութիւնը, մեր բուն կեանքը։ Եւ ուրախանալի իրողութիւն մ'է այս։ Վասն զի մինչ յաճախ անկարելի՝ կամ վերջին ծայր դժուար է բարեփոխել մեր ֆիզիքական միջավայրը, բարոյական միջավայրի բարեփոխումը միշտ հնարաւոր է։

Ամէն մարդ գիտէ թէ բարոյական կենսապարգեւ միջավայրը կը չնորհի հոգեւորապէս բարձր մակարդակի վրայ ապրող մարդոց կեանքերու միջոցաւ։ Այսպիսի մարդոց որդեգրած սկզբունքները եւ գաղափարները են մասնաւորապէս՝ որ իրենց խօսքերուն եւ գործքերուն միջոցաւ մարմնանալով կը ստեղծեն բարոյական կենսանորոգ մթնոլորտ մը։ Անհատին հոգիին մէջ ծրարուած կարելիութիւնները կը փթթին եւ յեղուան կու գան իբրեւ չքնաղ իրականութիւններ, երբ վերաշնիւ հոգիէ մը արձակուած լուսաչող եւ վերանորոգիչ գաղափար մը մուտ կը գործէ հոն։

Աչխարհի պատմութիւնը եւ գրականութիւնը ճոխ մթերքներ ունի այսպիսի կենսանորոգ գաղափարներու։ Անձնուէր եւ սուրբ կեանքեր ապրուեր են, եւ այդ կեանքերուն միջոցաւ արտայայտուած ներշնչող գաղափարներ ու սկզբունքներ ամենուն մատչելի են։

Բայց դժբաղդաբար աչխարհի մէջ ապրեր են եւ կ'ապրին նաեւ մարդոց մեծ բազմութիւններ, որոնց անձնաւորական եւ մեղանչական կեանքէն թուենաւոր գաղափարներու մահաբոյր արտաչնչում մը տեղի կ'ունենայ։ Եւ ո՛րքան դիւրաւ մարդոց հոգիէն ներս կը սպրդին ապականիչ եւ մահացու գաղափարները։ Հետեւապէս մեծ պէտք կայ ոգի ի բռին աչխատելու որ մանաւանդ դեռատհաս սերունդը զերծ մնայ յոռի գաղափարներու ազդեցութենէ, եւ միչտ դտնուի հոգեկան աղնուացուցիչ եւ բարձրացուցիչ մթնոլորտի մը ազդեցութեան տակ։

Ի՞նչ կ'ընենք այս մասին։

Ուսուցիչներ, քարոզիչներ, գրագէտներ եւ ծնողքներ մեծ պատասխանատուութիւն ունին այս գործին մէջ։ Եւ ոչ ոք իրապէս զերծ է իր ընկեր արարածին չուրջ բարի խորհուրդներու եւ գաղափարներու մթնոլորտ մը ստեղծելու մեծ պարտականութենէն։

Կ'ուզենք կատարել մեր այս պարտականութիւնը։ Ամէն բանէ առաջ մենք մեզի համար ունենանք կենսատու խորհուրդներ։ Կարդանք լաւագոյն գիրքերը։ Ձմռոնանք մանաւանդ կարդալ Սբ. Գիրքը։ Եւ մեր ընթերցումին, մեր մտածութեան եւ մեր ազօթքներուն միջոցաւ ջանանք իւրացնել Աստուծոյ յաւիտենական խորհուրդները որ կը յայտնուին մանաւանդ Յիսուս Քրիստոսի միջոցաւ։ Եւ մեր այս ջանքերը ապարդիւն պիտի չըլլան, եթէ հոգիով Քրիստոսի հետ ապրինք։ Անոր հետ անձնական յարաբերութիւն մշակելով միայն կարելի պիտի ըլլայ մեզի զերծանիլ մեր դայլային բնութենէն եւ ապրիլ ճչմարտապէս զարգացեալ մարդու կեանքով, եւ այսպէս ստեղծել բարոյական կենսատու մթնոլորտ մը։

Անցեալ տարի Ամերիկան 44 դոլճի, արհեստագիտական վարժարանի եւ համալսարանի մէջ օտարազգի 2,084 ուսանող արձանագրուեցան, 879ը Ասիայի, 37ը Ափրիկեցի, 145ը Հարաւային Ամերիկեցի, 50ը Ովկիանիացի, եւն.։ Ասիացիներուն 438ը Չինացի էին, 260ը Ճապոնցի, 102ը Հնդկաստանցի, մնացեալները Թուրքիացի, Կորէացի, Պարսկաստանցի, Սիամցի, Սէյլանցի, Սիրիակոփորցի, եւն.։

ՆԵՐՔԻՆ ԿԵԱՆՔ

ԱՂՕԹՔ

Գոհանամ՛ ղէն, Տէր Աստուած մէր, որ ղբ-
րնուցէր ղմեզ ի հանգուներնէ հոյ ընօրհե-
ալ ազգմունեան
ս: Զբրնո ղիտս մէր ապրարունեամբ առ ս էզ, Տէր
Աստուած մէր, ղի պեսցին ասէ մէր գէրկունեան ս:
Եկեսցէ և բնակեսցէ առ մեզ աստուածունեան ս.
և ազգմունեան ս հովանի և պահապան լեցի ի վերայ
պաշտօնէից ս: Ե- ղմեզ ղձառայս ս աբժանի առա
ի պոռ և ի գերեզմի և յամենայն ժամու մեզ խորհել ի
մէր պատուիրանաց ս: Ե- գոհանալով ֆառուսուրել
ղհայր և ղորդի և ղՍուրբ հոգիդ այժմ և միշտ և
ամենայնա յաւիտենից. Ամէն:

ԽՈՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հանգուցեալ Տոքթ. Ե. Ա. ՃԷնիզեանի Յուշատետրէն

Սէրը զօրութիւն մը եւ վայելք մ՛է միանդամայն: Մեր սիրոյն աւարկան որչափ բարձր ըլլայ, այնքան աւելի մեծ ու վսեմ կ՛ըլլան սիրոյ տուած զօրութիւնը ու վայելքը: Եթէ լեցուինք առ Աստուած սիրով, չատ զօրաւոր եւ վերերջանիկ կ՛ըլլանք: Քրիստոնեան ոեւէ մարդէ աւելի լաւ պիտի առ Աստուած սիրոյ տուած զօրութիւնը եւ երջանկութիւնը, իսկ այս սէրն է զուրկ եղող մարդիկ կ՛ապշին եւ կը հիանան ի տես ճշմարիտ Քրիստոնէին զօրութեան և երջանկութեան, որ խորհրդաւոր կ՛երեւին իրենց:

***Կեանքը կ՛արժէ՞ ապրիլ: Արժէ կամ չարժէ, պարտական ենք ապրիլ եւ կ՛ուզենք ապրիլ: Սակայն կ՛արժէ ապրիլ, վասն զի սէր կայ այս աշխարհին մէջ, եւ կը յուսանք մոնել հանդերձեալ աշխարհ մը ուր այդ սէրը պիտի չարունակուի: Եթէ այս աշխարհը կուգանք միայն ապրուստ ճարելու, հարստանալու, յաջողութեան եւ փառքի հասնելու, եւ ցուրտ պարտականութիւններ կատարելու համար, եւ եթէ չկայ հանդերձեալ կեանք, այն ատեն իրօք չարժեր ապրիլ: Իսկ եթէ սէր կայ հոս, եթէ կրնանք սիրել մեր ազգականները, մեր բարեկամները, մեր ընկեր աշխարածները, եւ եթէ կրնանք սիրել զԱստուած, մեր Արարիչը եւ Հայրը, եւ եթէ կը հաւատանք թէ այս սէրերը հոս չեն վերջանար, այն ատեն ինչպէս որ մեր պարտականութեան զգայուսմը ու մեր քնազդային բաղձանքը կ՛ըսեն մեզի թէ պէտք է ապրիլ, նոյնպէս մեր բանականութիւնը պիտի ըսէ մեզի թէ կ՛արժէ ապրիլ:

**Այս կեանքը անվերջ դադարութեան մը մէկ մասն է, եւ մենք պէտք է ապրինք իբրեւ Աստուծոյ ծառաները: Աստուծոյ գինուոր ծառաներն ենք: Մեր կեանքը պատերազմ է: Պէտք է պատերազմինք մեր մարմինը առողջ եւ զօրաւոր պահելու համար: Պատերազմ կայ մտաւոր եւ ընկերական կեանքին մէջ: Պատերազմ կայ մանաւանդ հոգեւոր կեանքին մէջ: Պօղոս չատ անգամ պատերազմի կը նմանցնէ այս կեանքը: «Պատերազմէ հաւատքին բարի պատերազմը:» (Ա Տիմ. Ա. 12): «Բարի պատերազմը պատերազմեցայ:» (Բ Տիմ. Դ. 7): Կեանքը ահաւասիկ մեծ նշանակութիւն կը ստանայ: Գինուոր պիտի ըլլանք. պիտի պատերազմինք: Իմչ և րանութիւն: Սակայն այս պատերազմը չատ դժուար է, չատ վտանգաւոր է, և ուստի յաղթութիւնն ալ չատ փառաւոր է: Մեծ Հրամանատար մը ունինք: Վրանիս հագնինք «Աստուծոյ սպառազինութիւնը:» Յաղթութիւնը մերը պիտի ըլլայ: «Ան որ կը յաղթէ . . .:»

**Դրեթէ ամէն մարդ հիմ մը ունի, որուն վրայ կը չինէ իր կեանքին չէնքը: Իր կեանքին համար գլխաւոր մէկ նպատակ մը ունի: Ոմանք կ՛ուզեն հարուստ ըլլալ, եւ կամ կեանքի հաճոյքները վայելել, և իրենց բոլոր գործերը ըստ այնմ կը կարգադրեն: Ոմանք թերեւս իրենց զաւակները կը սիրեն ամէն բանէ աւելի, եւ իրենց գլխաւոր գործը կ՛ընեն անոնց ներկայ եւ ապագայ երջանկութիւնը ապահովել: Ուրիշներ համբաւ, գիտութիւն եւ կամ ուրիշ բարձր բաներ իրենց խորհուրդներուն եւ գործերուն գլխաւոր առարկան կ՛ընեն: Այդ հիմերուն վրայ կը չինեն իրենց տունը: Բայց այս բոլոր հիմերը կրնան փլչիլ, եւ եթէ հիմը խախտի, ամբողջ չէնքը կը խորտակուի: Սակայն Քրիստոնէութիւնը մեզի կու տայ անշարժ ու անխախտ հիմ մը:

Քրիստոնեան իր սիրտը Աստուծոյ կու տայ, իր սէրը Անոր վրայ կը կեդրոնացնէ, եւ իր կեանքին բոլոր չէնքը կը կառուցանէ այնպէս ինչպէս այդ սէրը կը թելադրէ իրեն։

***Շատ մարդիկ երբ ուրիշներուն բարիք կ'ընեն ոեւէ զոհողութիւնով մը, այնպէս կը զգան թէ անոնց երախտագիտութեան արժանի են՝ իրենց ըրած զոհողութեան համար։ Բայց մարդ զոհողութիւն ըրած տեղն պէտք է այն զգացումը ունենայ, զոր հայր մը, մայր մը կամ եղբայր մը կ'ունենայ իր զաւկին կամ եղբօր համար։ Մայր մը երբեք չխորհիր իր զաւակին համար ըրած բարիքին վրայ, թէեւ ոչ ոք մօրմէ մը աւելի զոհողութիւն կ'ընէ։ Մայրական սէրը կը սոսկէ զանիկա իր զաւակը խնամել։ Մինչեւ իսկ եթէ սէրը զեւ անոր ամբողջ էութիւնը գրաւած չէ, պարտազգացութիւնը հաւատարմաբար անոր կատարել կու տայ այդ գործը։ Եթէ զաւակը ապերախտ ելլէ, մայրը կը ցաւի ոչ թէ որովհետեւ իր զոհողութիւնները չգնահատուեցան, այլ որովհետեւ իր զաւակը չօգտուեցաւ անոնցմէ։ Նմանապէս պարտազգացութիւն եւ սէր մեզ մղելու են ուրիշներուն օգտին համար ծառայելու։ Մինչեւ իսկ մե՛նք չխորհինք, մե՛նք չգիտնանք թէ բարիք կը գործենք։ «Ձախ ձեռքդ թող չգիտնայ աջ ձեռքիդ ինչ գործելը։» Քրիստոսի բուն պատուէրը այն չէ ուրեմն որ մեր գործերը չատ գաղտնի ըլլան, այլ սա է որ ոչ խորհինք եւ ոչ ալ ցուցնենք թէ բարիք գործող ենք։

Թերեւս մասնաւոր պարտականութիւն մը կայ զոր չենք կրնար սիրով կատարել. բայց կատարենք զայն, եւ սէրը պիտի գայ. եւ պարտի գալ, վասն զի «եթէ իմ բոլոր ստացուածքս աղքատներուն կերցնեմ, եւ իմ մարմինս այրուելու տամ եւ սէր չունենամ, օգուտ մը չեմ ունենար։» Պարտազդացութեան հետ սէրը հաշտեցնելու ճամբան է մեր պարտականութիւնները նկատել իբրեւ տրուած այն Հօրմէն զոր կը սիրենք ամէն բանէ աւելի։ Պարտականութիւնը կատարելով առաքինի կ'ըլլանք, սիրելով երջանիկ կ'ըլլանք։ Մեր Հօր հրամանները սիրով կատարելով ուրեմն կը հասնինք առաքինութեան եւ երջանկութեան, — կենսայ նպատակին։

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՑԻ ԴԱՍԵՐ

ՄԱՐՏ 22

ԱՍՏՈՒԾՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ԱՁՈՒՄԸ

Խմորին եւ մանանեխի հատին առակները կը պարզեն Աստուծոյ թագաւորութեան հիմնական քանի մը յատկանիշները։ Ասոնք են անոր (1) փոքրիկ սկզբնաւորութիւնը, (2) աստիճանական զարգացումը եւ (3) համատարած ծաւալումը։ Երկու առակներուն մէջեւ սա տարբերութիւնը կայ որ, մինչ մանանեխի հատինը կը յայտնէ այն թագաւորութեան արտաքին ազդեցութիւնը, խմորինը կ'զգացնէ անոր ներքին ազդեցութիւնը որ անչշուկ ու ի ծածուկ կը գործէ մինչեւ որ ամբողջը խմորի։ Քրիստոնէութեան պատմութիւնը կը հաստատէ այս առակներուն ճշմարտութիւնը։ Կրնանք ապացոյց դիմագրաւել անվեհեր քաջասրտութեամբ, վասն զի թագաւորութիւնը պիտի չարունակէ զարգանալ, ինչպէս անցեալին մէջ զարգացաւ, արտաքուստ թէ ներքուստ։ Մոլութիւն, անյագութիւն եւ ագահութիւն կրնան տակաւին սպառնալ, մեր մեծ քաղաքներուն չարութիւնները եւ թշուառութիւնը կրնան տակաւին սարսափ ազդել, և ամէն տեղ բազմութիւններ կրնան անտարբեր երեւիլ հանդէպ Աւետարանի մեծ ճշմարտութիւններուն։ Սակայն խմորը կը գործէ զանգուածին մէջ եւ կը փոխէ զայն Աստուծոյ թագաւորութեան, մինչ արտաքուստ ամէն տարի ընդարձակ յայտնութեամբ կ'ըլլայ Քրիստոսի հոգեւոր իշխանութեան արդէն իսկ ենթարկուած երկրամասին վրայ։

Ռաբբիները կը սորվեցնէին թէ փիչեր պիտի փրկուին։ «Բարձրեալը չատերու համար ատեղծած է այս աշխարհը, բայց քիչերու համար հանդերձեալը։» Յիսուս կը սորվեցնէ թէ անհրաժեշտ հարկ չէ որ միայն քիչեր փրկուին։ Ամէն անհատ, որ անկեղծօրէն կ'ուզէ, կը ճգնի եւ ոչ թէ լոկ կը բաղձայ, այդ թագաւորութիւնը կը մտնէ։ Ոչ ոք կը մերժուի, բայց միայն ան որ ինքզինք դուրսը կը պահէ։ Հէնրի Ուորտ Պիչըր կ'ըսէ. «Աստուծոյ բարութիւնը եւ ողորմութիւնը արեւու լոյսին պէս են։ Ջո՞վ կ'երջանկացնէ այդ լոյսը։ Պատրաստ է երջանկացնել

ամէն անձ որ կ'ուզէ ընդունիլ անոր բարիքը։ Ամէնուն համար է այն, և սակայն ամէն անձ չօգտուիր անկէ։ Ոմանց համար ամօթ է, ոմանց համար տանջանք եւ ոմանց համար յանդիմանութիւն, բայց ուրիշներու համար անվերջ ու անսահման բարիք։ Աստուծոյ սէրը, ողորմութիւնը եւ չնորհքը անխտրական են, բայց զանոնք մերժող ու չընդունող մարդիկ անօգուտ կը դանեն զանոնք։»

Սոիպոզական չեչտ մը ունի թագաւորութիւնը մանելու հրաւէրը։ Պատեհութեան դուռը կրնայ փակուիլ, որմէ ետեւ ամէն դիմում անօգուտ կ'ըլլայ, ուշ մնացած։

Առաջին ըլլալու արտօնութեան պատասխանատուութիւնները զանց մի ընէք։ Առաջին դիրքը, միանգամ գրաւուելէ ետեւ, պահուելու է։ Հայը առաջինն եղաւ Քրիստոնէութիւնը ազգովին ընդունող։ Անոր նուիրական պարտքն է պահել իր հաւատքին մաքրութիւնը եւ զօրութիւնը, փարիլ իր առաջին սիրոյն, ապա թէ ոչ՝ առաջինները կրնան յետին ըլլալ։ Քրիստոնէութիւնն ընդունող վերջին երկիր մը, ինչպէս է Բորէա, կրնայ առաջին ըլլալ այն մեծ օրը որու կ'ակնարկէ Յիսուս։

ՏՂԱՅՈՑ ԷՋ

ՀԱՓՂԱՒ ԵՐԱԶԸ

4.

«Ա՛յ,» գոչեցին անոնք խնդալով անոր տգիտութեան վրայ, «մենք հաստատուն օրէնք չունինք հոս։ Ամէն բան դիպուածով կ'ըլլայ։ Երբեմն մէկ, երբեմն աւելի սրունք կ'ունենանք երկար ժամանակ, եւ այս կախում չունի բնաւ կամքէ, այլ պատահումէ։ Այսպէս, խմելու պահուն, միշտ կը տեսնենք թէ ոմանք իրենց ուսին վրայ կը թափին, ոմանք իրենց ազդրին, եւ ով որ չհասնիր իր բերնին՝ կը հասնի անոր աչքին։»

«Կարծեմ, սուրճ է այդ,» ըսաւ Հաֆըզ, «կը հաճի՞ք գաւաթ մը տալ։»

Տրուեցաւ։ Քանի մը ժամէ ի վեր ակռայի դաւէ կը նեղուէր արդէն։ Ո՛րքան ընկճուեցաւ ուրեմն, երբ բերան առնելէ ետեւ գտաւ թէ սառի փչրանք էր՝ կապարեայ ամուր-ամանը զննատակներու խոշորութեամբ։

«Դուք հոս ո՞ւրճ կը կոչէք սառնայուրը,» հարցուց Հաֆըզ, ձեռքովը սեղմելով իր այտը ուր ցաւէն կը պարէր իր ակռան։

«Պատահման համեմատ։ Կրակին վրայ ջուր կը դնենք, եւ երբեմն կը տաքցնէ, երբեմն ալ կը սառեցնէ զայն։ Ուրիշ ինչ կրնայ ըլլալ, քանի որ ուրէք հաստատուն օրէնք չունինք։ Ամէն ինչ դիպուածէ կախեալ է։»

Հաֆըզ սեղանէն եղաւ հոգեկան մեծ տագնապով։ Ցիչեց այն աչխարհը ուր ապրած էր և բոլոր անցեալը։ Բաղձացած էր այնպիսի աչխարհ մը երթալ ուր Աստուած չգտնուիր, ուր ամէն ինչ դիպուածէ կը կառավարուի, եթէ երբեք ուրէք երեւոյթ գտնուի՝ կառավարութիւն բառն արդարացնող։ Եւ ահա հիմա էր եւ պիտի մնար այդպիսի աչխարհ մը։ Անկողնին վրայ նետուեցաւ եւ միտք բերաւ անցեալը, այն դեղեցիկ աչխարհը ուր կ'ապրէր ժամանակաւ, իր ապերախտութիւնը, արտունչները եւ հայհոյանքը Աստուծոյ խմաստութեան ու բարութեան դէմ։ Եւ տղու պէս լացաւ։ Ուզեց աղօթել, մինչեւ իսկ սկսաւ, բայց չուտով յիչեց թէ Աստուած չկայ հոս, ոչինչ՝ բայց միայն դիպուած։ Զգչուսի դառն արցունքներ թափեց առատօրէն։ Վերջապէս քնացաւ։

Երբ դարձեալ արթնցաւ, տեսաւ թէ արմաւենիին տակ նստած էր գեղեցիկ իր պարէզին մէջ։ Առաւօտ էր։ Որոչեալ վայրկեանին արեւը բարձրացաւ արեւելքէն։ Բոլոր արտերը կանաչ ու թարմ էին, բոլոր ծառերը ուղիղ ու գլխիվեր եւ համակ ծաղկած։ Դեղանի եղնիկները կը կայտռէին մարմանդին վրայ, և ծառերու երգիչները որոնք իրենց վեհաուրներով ու դայլայլով կընային եգեմականներու հետ մրցիլ՝ իրենց առաւօտեան վարաբանութիւնը կ'երգէին։

Ոտքի ելաւ Հաֆըզ, յիչեց իր տգեղ երազը եւ ապա լացաւ ուրախութենէն։ Կը դտնուէր արդեօք այնպիսի աչխարհի մը մէջ դարձեալ, ուր դիպուածը չթագաւորեր։ Վեր նայեցաւ, ապա դարձաւ երկինից ու երկրի Աստուծոյն, օրէնքներու եւ կարգի կանոնի Աստուծոյն։

փառք տուաւ Աստոր, եւ խոստովանեցաւ թէ Աստոր ճամբաները մեզի անքննելի են եւ իմաստութեամբ լեցուն։ Նոր մարդ մը եղաւ։ Արցունք թափեց իրօք իր ընտանիքին գերեզմանին վրայ, բայց հիմա ապրեցաւ մարդոց բարիք ընելու եւ ուրիշները երջանկացնելու համար։ Հեռաւոր ազգականներէն դեռատի եւ արժանաւոր աղջկան մը կանչեց իր քով որ տունը լեցնէ։ Նորէն պայծառացաւ այդ տունը, եւ խաղաղութիւն ու գոհունակութիւն վերադառնալով իր մնայուն հիւրերը եղան։

Հաճելի չհամարձակեցաւ երբեք ըսել թէ երազ էր այս թէ իրականութիւն։ Տրամադիր էր մանաւանդ խորհիլ թէ իրականութիւն էր, եւ թէ կայ «դիպուած-աշխարհ» մը։ Բայց գլուխը չարժելով կ'ըսէր թէ ոչ միայն չցանկար հոն ապրիլ, այլ ամէն առաւօտ երթ աղօթելու համար կը ծնրադրէ, ոչ մէկ բան իր սիրտը աւելի երախտագիտութեամբ կը լեցնէ քան սա վրաստահութիւնը թէ կ'ապրի այնպիսի աշխարհի մը մէջ, ուր Աստուած կը թագաւորէ, եւ կը թագաւորէ հաստատ, իմաստուն ու գթալից օրէնքներով։

ՎԵՐՋ

ՍԲ. ԳԻՐՔԸ

ՎԵՐ. Հ. Ս. ԽԱՆԴԱՄՈՒՐ

(Շար. նախորդ թիւեն)

Հաւատաւորին ու բարեպաշտ Քրիստոնէին հոգին կը գոհանայ այս հարցումին պատասխանելով թէ ան Աստուծմէ տրուած է, թէ Աստուած սուրբ մարդիկը ներշնչած է, որոնք Անկէ չարժած գրեցին։

Բայց գիտական ու հետախուզող միտքը կ'ուզէ աւելի որոշ եւ յստակ պատասխաններ ձեռք բերել։

Միչիկանի համալսարանի վրոփէսորներէն Թ. Ի. Բանքին այսպէս կը պատասխանէ.

«Սբ. Գիրքը, ուրիշ կարեւոր բարձր գրքերու պէս մարդկութեան հոգիէն բղխած է մարդկութեան ճիգերուն մէջ Աստուածային իէալները արտայայտելու համար։» Բայց այն աեն ինչպէս կրնայ զանազանուիլ ուրիշ գրքերէ։ Նորէն կը պատասխանէ. — «Սբ. Գրքին մէջ ճշմարտութիւնները աւելի խորունկ ակերէ հոսած են, կամ պատկերը չրջելով, ան — Սբ. Գիրքը — բոլոր աղբիւրներէն ամէնէն աւելի մօտը գտնուած է մշտահոս ակունքին։ Սբ. Գիրքը ամէնէն նախնականն է բոլոր գիրքերուն մէջ։ Այն աեն որ յառաջ եկաւ՝ ան մարդուն հոգիէն, երբ անոր հոգին ուրիշ ժամանակներէ աւելի կրօնական էր մտածումով, զգայնութեամբ եւ կամքով։»

«Սբ. Գիրքը մարդուն հոգիին մէջ ծագում առաւ, երբ հոգին աւելի գիտակից եր Աստուծոյ մասին։ Սբ. Գիրքը գիրքերուն ամէնէն մեծն է, անոր համար որ ան մարդոց հոգիներէն բղխած է, այն մարդոց, որ կը հաւատային թէ իրենց յայտնութիւն կ'ընդունեին եւ կը դուսարանէին Աստուծոյ պատգամը թէ՝ Անոնց մէջ պիտի բնակիմ, եւ անոնց մէջ պիտի քալեմ, եւ ես անոնց Աստուածը պիտի ըլլամ, եւ անոնք իմ ժողովուրդս պիտի ըլլան։'»

Դալով ներշնչման, մարդն է որ կը ներշնչուի, եւ ոչ թէ գրուածը, ոչ թէ սեւ նիշերը սպիտակ թղթին վրայ։

«Մարդիկ երբեմն բարձրագոյն ոգեւորութիւնով մը լեցուած ներքին հզօր մղումի մը տակ կը գրեն։ Դուկաս իր աւետարանը գրեց որովհետեւ ան խորհեցաւ թէ ինքը կարգ մը իրողութիւններ ուրիշներէն աւելի գիտէր, եւ ներքին զօրաւոր մղումով անհուն իղձ մը կ'զգար զանոնք ճշտութիւնով հաղորդելու։

Պօղոս իր Հռովմայեցւոց թուղթը գրեց, որովհետեւ իր սրտին մէջ անոնց հոգեւոր չնորհքներ հաղորդելու բաղձանքը կը տածէր։

Իրենց գիտցած, պաշտած ճշմարտութիւնը հաղորդելու ներքին մղումը ներշնչում մըն էր։

Ունէին ճշմարտութիւն մը, եւ աւետիս մը, պատգամ մը, փառք մը կամ բարիք մը, զոր չուզեցին իրենց պահել, այլ զօրաւոր փափաք մը ունեցան ուրիշներուն ալ բաժնելու։

Այս ներշնչումը մենք հրաշք կը կոչենք, հրաշքէ ալ աւելի բան մըն է։

Ուրիշ հեղինակներ իրերը ներկայացուցած են, ինչպէս որ ուրիշներէ լսած են։ Սբ. Գրքի հեղինակները յայտնաւետութիւնով մը գրեցին, ինչ որ իրենք աւելի որոշ, խորունկ եւ յստակ գիտցան։»

Երկրորդ, նկատողութեան առնենք պարու-նակութեան տեսակէտը։ Նորէն կը գտնենք թէ անհուն առաւելակչիռ գերազանցութիւնով մը կը ներկայանայ ան միւս բոլոր գրքերուն վրայ, ոչ թէ միայն որակով, այլ եւ քանակի կողմէն։

Գրական լեզուին հնարուելէն ի վեր հոգեկան տեսութեան, յոյսի, ուժի, հեղինակութեան չուրջ գրքեր գոյութիւն ունեցած են, բայց ոչ մէկ գիրք առաջ կամ հիմա Սբ. Գրքին չափ հոգեկան ներքնատեսութիւն, որոշողութիւն, յոյս, կորով, հեղինակութիւն եւ այժ ցոյց տուած է։

Այսօր մենք գիտական իրողութիւններ կոչուած դէպքերով այնքան մտաղբաղուած ենք որ երբեք Սբ. Գիրքը չենք կարդար, եւ կամ այնքան նախապաշարուած կանխակալութիւնով մը կը մօտենանք անոր որ ոմանք չեն քաշուիր իսկ յայտարարելու թէ Սբ. Գիրքը աղետալուր եղած է անոր համար որ արդի գիտութեան չատ սովորական ու ընտանի հարցերը չկրնար ճշդրտապէս լուսաբանել ու բացատրել։

Մեծ գիտնական Տը Դուբնոի չատ գեղեցիկ կերպով կը պատասխանէ այս կարգի մտածողներուն, երբ կըսէ.

«Սբ. Գիրքը, եթէ համաձայն է իր կոչումին եւ ինքզինքին հետ, պէտք է որ արդէն մերժէ գիտութիւն ուսուցանելը։ Եւ եթէ ան սորվեցուցած ըլլար արուեստ մը, ուսում մը եւ կամ կեանքի ղեկղումմը, մարդ պիտի փորձուէր յանկարծ մտածելու թէ Սբ. Գիրքը արդեօք Աստուածային յանձնառութիւնը լքած է յանկարծ մարդկային յանձնառութեան մը համար։ Եւ թէ ինչ քմահաճոյքով այսինչ գիտութիւնը աւանդած է եւ ոչ միւսները, եւ կամ երկուքը եւ ոչ ամէնքը։ Այս պարագային աւելի չափաչափելի դիտողութիւն մը պիտի յայտնէինք։ Ակներեւ ճշմարտութիւն մըն է թէ բոլոր արուեստներն ու գիտութիւնները ընդարձակ մեքենականութիւն մը կը կազմեն մարդկային իմացականութիւնը զարգացնելու եւ հրահրելու համար։ Ա-նոնք այս նպատակին համար գոյութիւն ունին։ Ուրեմն Աստուած գիտութեան հրապարակը իջած, եւ իբր իր չահուն համար մրցումի եկած պիտի ըլլար Սբ. Գրքի միջոցաւ գիտութիւն սորվեցընելով, եւ այսպէս իր խնդիրները անձամբ լուծելով։ Չնչած պիտի ըլլար գիտութեան բարձրագոյն կոչումն ու նպատակը — մարդուն իմացական օգտակարութիւնը։»

Եւ սակայն Աստուածաշնչական հեղինակները բոլոր գիտնականներուն լաւագոյնն էին նոյն ատենը, բոլոր ուսումնիներուն լաւագոյնին, մարդային կեանքի ուսման, մէջ։

Անոնք մասամբ մը մեր չուրջը գտնուող աշխարհով չէին զբաղեր, որչափ մեր ներսը գըտնուած աշխարհով։ Անոնք սուրբ հոգեբաններ, կամ աւելի չիտակը, հոգետեսներ էին։ Հոգեբաններ որ անձամբ ուսումնասիրած են մարդիկը եւ ոչ միայն մարդիկը, այլ նաեւ ազգերը։ Սբ. Գրքի էջերէն դուրս ո՛չ մէկ գրքի մէջ կարելի է այնքան ճիշտ նկարագրութեան, սուրբ վերլուծութեան հանդիպիլ մարդկային մտքին չուրջ, ըլլայ անհատական, ընտանեկան եւ քաղաքական կրքերու, այս եւ հանդերձեալ աչխարհի կեանքի տեսակէտներով։

Սբ. Գրոց պարունակութեան մէկ ուրիշ ընորոշող յատկութիւնը այն է որ, հոն ճշմարտութիւնները չատ աւելի կորովի ու հուժկու կերպով մը արտայայտուած են, աւելի խորունկ չեչտով մը բացատրուած են, ինչպէս Յովհաննէսի մէջ յայտնուած խորախորհուրդ մտածումները, «Աստուած լոյս է,» «Ես եմ կեանքը եւ յարութիւնը։» «Ով որ իր անձը կ'ապրեցնէ, պիտի կորսնցնէ, եւ ով որ կը կորսնցնէ, կը գտնէ։»

(Շարունակելի)

Չինուս մէջ Պոյ Սքաուներու երկրորդ խումբ մը կազմուած է Ուչանկի համալսարանին կողմէ։ Խումբը կը բաղկանայ 70 անդամէ և վերջերս երեւելի հանդէս մը տուաւ, ուր ա-դատարարութեան, նախնական օգնութեան, հրդեհի չիջուցման, չարժուն հիւանդարանի, հեռագրութեան, լուսագրութեան, կամրջաչինութեան, եւն. չայող փորձեր կատարուեցան։

— Ալպանիոյ ազգայ գահակալ իչխան Վիտի ամրողջ անունն է Ուիլիըմ Ֆրէտերիք Հէնրի, տարիքը 37, կրօնը Աւետարանական Բողոքականութիւն։ Ինք երկրորդ որդին է Վիտի հինգերորդ իչխանին եւ ծնած է ի Նէօվիա։ Ընտանիքը Ժ.Ա. դարէն ի վեր հաստատուած է Հոհենսոի նզրը։ Կինը Շօնպէրգ Վալտէնպուրգի Սոֆիա իչխանուհին է։ Ունի մէկ զաւակ, փոքրիկ աղչիկ մը։

ՈՂՋԵՐԹ

Սիրեցեալ մօրեղբօրս
ՍԱՐԳԻՍ Է. ԹԼԳԹԵԱՆԻ

Քու դամբանիդ ծաղկեպսակներն արցունքով
Հիւսեցինք մենք, ոլ դու համակ սեր, գորով.
Դու որ վերին մեծ հրաւէրին հընազանդ,
Այսպես յանկարծ բողուցիր մեզ, քրնա՜ր անդ...

Մեր արցունքով fու վեհ ճակտին արժանի
Դափնիներ մենք հիւսեցինք, զի անհունի
Մեծ ծրագրին համաձայն, այս կեանքն անհարթ
Գիտցար ապրիլ իբր ճշմարիտ, անկեղծ ՄԱՐԴ:

Արցունքներով կը յիշենք յոյժ սիրելի
Անունդ որ, fաղցր յուշերով լիուլի,
Ազնուութեան, վեհանձնութեան, բարութեան
Հոմանիշ մը կարծես դարձաւ յաւիտեան:

Ցիշատակդ ալ սուրբ, անբառամ, արցունքով
Ոսկեզօծած պիտի պահենք միշտ մեր fով,
Մեր սրտին են նուիրական խորհին մէջ,
Ուր մօտենան յարգանք ու զուտ սեր անշէջ:

Տես, ով խոնարհ ու վեհ հոգի, ջերմագին
Արցունքներով այժմ կ'ուխտենք fեզ fու կեանքին
Բարձր ու ազնիւ հանգամանքներն մեզ համար
Ներշնչումի նուր մը պահել մըշտավառ:

Եւ սակայն դու մի վշտանար, մեծ հոգի,
Քեզ նուիրուած այս կաթիլներն արցունքի,
Նիւթապաշտին արտասուքին չեն նըման.
ՈՂՋԵՐԹ մ'են լոկ տխուր պահուդ բաժանման:

Կ. պոլսոյ Աղջկանց Գոլէճ

ՄԱՌԻ ՊԱՇՊԱԶԻՐԿԵԱՆ

ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ

Գ.

ՍԷՐՆ ԻՐԲԵՒ ԿՐՕՆ ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ ԵՒ ԲՈՂՈՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ Ի ՀԱՅՍ ԵԱԳՄԱՆ ՊԱՐԱԳԱՅՔ ՈՒ ԱՆՁԻՆՔ

Ց. Գ. ՄՐՄԸՐԵԱՆ

Այս կարապետ Պատրիարքն՝ իբր աչառկերտ փիլիսոփայ եւ միաբար մեծն Պօղոս Պատրիարքին Ագրիանուպոլսեցւոյ, և իբրեւ վաղուց մի՛ջամուխ՝ 1810էն ի վեր՝ Կ. պոլիսի Թուրքահայոց մէջ յուզուող պատրիարքական վարդապետական եւ դաւանաբանական մեծ խնդիրներուն, թուի վերոյիշեալ նորօրինակ արարքովը (միսիոնարներ առաջին անգամ ըլլալով Հայոց Մայր Եկեղեցւոյն մէջ դասագրութիւն պատուիրելով)՝ բարեմտօրէն կամեցած է յառաջամիտ մասին նոր վարիչքներուն հետ ներդաշնակութիւ՝ յուսահատ 1820ի ժողովին ձախող հետեւանքին վրայ, որ կաթոլիկ Հայերուն հետ կրօնական միութիւնը դերեւեցուցին: Կամեցած է ինք ալ իր կարգին, իր մեծաւորին նման, իր պատրիարքութիւնը նոր ու մեծ գործով եւ արեւմտեան յառաջդիմութեամբ մը տիտղոսաւորել, ինչպէս Պօղոս Պատրիարք՝ Հայ Հոմիէականաց հետ միանալու մեծ ժողովն ու ձեռնարկը սկսած էր ասոր մօտ, մանաւանդ մեծ Սիրոյն Քրիստոնէական համերաշխութեան, դիտումով:

Մեզի այսօր՝ յիշատակուած ժամանակէն դար մը եաքը՝ չատ դժուար է նոյն տեսիլը իրաց ու անձանց գնացքն ու ոգին պարագրելու պատմօրէն. մանաւանդ որ հրապարակին վրայ՝ չունինք, բաց ի Աւետիս Պէրպէրեանի ժողովածոյ պատմութենէն ու քանի մը մասնական վտիտ տեղեկութիւններէ, տպագրեալ յիշատակագիր մը ժամանակին: Որով չենք կրնար գիտցած ըլլալ ամէն կողմերով՝ Կարապետ Պատրիարքի յանդուգն այդ պատուասիրութեան կցորդ պատճառները, նաեւ տեսնելին միտումները՝ թէ քանի՛ քանիմա՛ց անձինք եւ ի՛նչ պատճառներով ու ի՛նչ դասակարգէ յարած էին Բողոքական սկիզբ-

ներու, որ առաքելական Լուսաւորչական կրօնով ծանուցեալ ազգի մը հոգեւոր եւ վարչական պատրիարքը կրնար՝ առաջին անգամ ըլլալով՝ մատուցանել այս կրօնակից՝ թէ պաշտօնական պատիւը Ամերիկայի միխիթարներու, եւ ան՝ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ։

Բայց ի տղայ սրոց այսպիսեաց հնաոքրքիր, մանաւանդ պատմական մնծկակ պատրաստութեան մը համար չատ ձեռագիրներ ու ծերունի-ներ հարցափորած ըլլալով՝ (ըստ չնորհելոյ բարձր բարեկամաց եւ ըստ մեր կարի՝ Կ. պոլիսի մա-տենադարաններէն մինչեւ Երուսաղէմի վանքին եւ Ս. Էջմիածնայ թանգարանները) կրնանք լսած ու կարգացած ըլլալ բաներ մը, զոր յայտնելու պէտքն ու ժամանակն ա՛լ հասած կը կարծենք՝ քանի որ արտաքին ու ներքին բարեկարգու-թեանց համար կը մտածենք կը գործենք և կ'ա-ղօթենք աղդովին աղատաբար։

Հին ու միջին դարերու Պաւլիկեանց Թոնդ-րակեցւոց Տիվրիկեցւոց եւն. Հայ աղանդաւոր-ներու եւ հետեւողներու միջոցով՝ մինչեւ անցեալ դարու սկիզբները յայտնի կամ ծածուկ տեսակ մը Բողոքական ձեւի տակ հանդիսի և գործելը խնդիր մըն է տակաւին պատմչաց համար, եւ մենք՝ առանց աշխատելու նոր Հայ Բողոքակա-նութիւնն հին այդ Բողոքականութեան լծելու կամ անոր չարունակութիւնն համարելու՝ կըր-նանք բաւական վստահութեամբ խոստովանիլ որ մինչեւ 19րդ դարու սկիզբը կրօնքն Հայոց մէջ հասած էր, խումբ մը ոգեւորեալներու բացա-ռութենէն զատ, փեսրաթաւի անհոգի եւ ան-կենդան վիճակով մը՝ մանաւանդ հասարակ ժո-ղովրդին եւ տեղական իշխանաւոր տեղանաւոր-ներու մը մէջ...։ Նանրապաշտութիւն արարո-ղականութիւն եւ կուսակրօն եկեղեցական դա-սակարգի անհաճոյս յաւակնութիւնք, որ կրօնի կեղեւներու մը ներքեւ գործնական մո-ւսցակրօնութիւններ են, տիրապետած էին՝ ըստ վկայութեան նաեւ արեւելագէտ անդղիական պատմչաց։ Ս. Գիրքը չատ քիչերէ կը կարդա-ուէր, որուն գլխաւոր պատճառն էր նախ ձե-ռագրաց տպա տպագրայ թանկագնութիւնը, անոր փոխան՝ ձայնասէր եւ դիւրաճասէր տիրացուա-կանութեան մը միջոցով կ'երգուէին ու կը կար-գացուէին՝ առանց հոգին հասկնալու՝ չարականե-ներն ու կրօնական բանաստեղծութիւններ մը տ-ոփակ, եւ անոնք ալ բաղմօք անհոգի, հոգե-ւոր չապիկներու ներքեւ տեսակ մը աշխարհիկ արեւելեան շարժներ...։

Անհոգի այս կրօնասիրութեան եւ թանձրա-պաշտ աւելորդապաշարժ պաշտամանց դէմ՝ ար-դէն 18րդ դարու մէջէն բողոքներ եւ հառուած-ներ բարձրացած էին։ 1760ին Հայ քահանայ մը Սամաթիացին՝ Տիպաճեան մականունով՝ գրած էր դիրք մը, ցուցադրելով Հայ եկեղեցւոյ պզե-ծութիւնն եւ նանրապաշտութիւնները։ Այս նշա-նաւոր գործն՝ իր ձեռագիր վիճակին մէջ բաւա-կան չրջաբերուած ու կարդացուած էր մինչեւ 1800, եւ միտքերը բաւական մը պատրաստած։ 1800ին տեսնները Թուրքիայի ամէն կարեւոր տեղուանքը պատրաստուած էին սակաւաթիւ մարդ մը Հայեր՝ որ հայ հին եկեղեցւոյ այս նոր անարատ դեղծմանց ու նանրապաշտութեանց վրայ դառ եւ զայրուց կ'արտայայտէին, եւ բա-րեկարգութեան ձայնասուր կ'ըլլային։ Բանա-սիրութեան եւ զպրոցայ նոր հոսանք մը՝ քիչ չէր նպաստեր այս նոր բերմանց՝ որ միշտ խեղ-դուելու վրայ էին՝ պաշտօնական վարչութեան անտարբերութեամբն եւ տիրող մեծատուններու եւ առաջնորդներու օրապաշտութեամբն (1) ան-կրթութեամբն եւ փառասիրութեամբ։

19րդ դարու սկիզբը Թուրքահայոց համար մինչեւ 1835՝ եղած էր նիւթական ու աշխար-հական բարելաւութեանց չրջան մը՝ ցորչափ ամիրաներու եւ արհեստապետներու յառաջացեալ մասն եւ ճարտարպետական վողբանոցական վաւօգապետական մեծամասնները՝ կը վերաբեր-ուէին բարեխնամ պետութեան եւ պալատին ա-մենաճոխ համակերպութեամբ՝ իբր հին հպա-տակներ ու երախտացեալներ, բաղդատմամբ միւս հպատակաց։ Սակայն չնորհիւ էր՝ որ Մխի-թարեանց նախանձաւորութեամբ Կ. պոլսի մէջ ալ ծայր տալ ու բարգաւաճիլ սկսան, անձուկ չրջանակներու մը մէջ, զպրոցական եւ բանա-սիրական հաստատութիւններ, լեզուապիտու-թիւն եւ հայկաբանութիւն մասնաւորապէս, ըստ ձեռագիր նամակի մը ժամանակին մեծ բան-դէտին, Գր. պատուելի Փեշտմալճեանի(2)։

(1) Օրապաշտութիւն՝ ամէն տուժիւր օրն օր ընելու պղ-սական հին սկզբունք մը չար։

(2) «Այլ դու լեր ինձ արգոս բազմահեաղ զանազան լիզ-ուաց գիտութեան, որոց ամենայնի յարգ եւ պիտանու-թիւն մարի է քեզ ի միտ առնուլ ի վախճանէ իւրաքան-չիւրոց նոցա, Հելլենականն լեզու՝ ընդ նմին իմա եւ Լա-

Այս բարեբաստութեանց վայելումն հատարա-
կաց ու քրիստոնէական չէր, սակայն, Թուր-
քիոյ նախկին եւ Պոլսոյ նախկին Հայոց դէմ կիսա-
մասին համար(3), վասն որի վայելողներն — ա-
միրաներն ու Հօճայ ըսուած իշխանաւորներն-
րուն մեծ մասն — ո՛չ հոգիի ո՛չ միտքի եւ սիր-
տի քրիստոնէական այլասէր ու ազգասէր կեր-
թուածները չունէին՝ իրենց նմանեաց ալ ան-
խորագէս ու պարտականութեամբ մը բաժին
հանելու համար՝ իրենց ի՛նչ-որ իցէ բաղդէն։ Այլ,
ձգելով Վանեցիի, Էկինցիի, Տիվրիկցիի եւ տա-
հասարակ Արեւելցիի ու Կ. պոլսեցիի (չէիր ու-
չադիի) սարսին ու ռամիկ խաւերը, այդ իշ-
խանաւոր Հայերն՝ այնքան չփուած տարբակցած
էին տիրող անքրիստոնեայ բարքերուն եւ երա-
նելի բռնահրամանութեանց՝ որ իրենց գործերուն
եւ սիրտերուն մէջ տիրապետած էր անգութ այ-
լամերժութիւն մը՝ հանդէպ իրենց ազդակիցին
ու թաղեցիին անգամ։ Ե՛ս վայելեմ, ե՛ս ու-
տեմ, ի՛մ եւ ի՛մ կիրքերս՝ փայփայողներուն
խօսքը տ'ըլլայի անարժան մեծամտութիւններ,
լծորդուած անարժանագոյն մոլութեանց, սե-
ծերուն եւ հսկաֆապետութիւններուն չատին
մէջ, այնչափ յառաջ տարած էին հկօիզմն ու
հերոտիզմն իր անխոտան վանելի եւ խոստովա-
նելի կցորդութեամբ՝ որ խեղճ Փեշտըմալճեան Դրի-
գոր պատուելին, ժամանակին ամէնէն յառաջա-
միա եւ վիլիսոփայ Հայը, իր տնակին մէջ իբր
անօթի կը ճղնէր, մինչ անդին կարգ մը ֆիլճի
ու զործնապէս անկրօն ամիրաներ, իբրեւ թէ
լիովին յագեցուցած աչխարհիս խեղճերն ու ի-
րենց խիղճերը, ազարակներուն կանանոցնե-
րէն, մանկանոցներէն կը հմայէին՝ թէ արդեօք
Եռվք ու Եղիա մարգարէներն ինչ կ'ուտէին՝
երկինք վերամբառնալէն առք . . . : Այսպէսները
չաղոքորթող երես հանող եւ պատուամեծարող
եկեղեցականներ ու անարժան վարժապետներ
ամէնճիներ ալ անպակաս էին իրենց չուրջը,
մշանջենաւորելով անհոգի կրօնի մը թանձրա-
պաչտութիւններն ու աւելորդներն՝ անոնց կարճ-
մրտութեանց եւ փառասիրութեանց ի ճարակ։
Նոյն իսկ Պատրիարքական չրջանակը, որ Պոլ-
սոյ առմանէն ի վեր քմհաճոյական եւ առանձ-
նաչնորհեալ կամայականութեանց վրայ հիմնուած
հրամանատարութիւն մըն էր, չատ անգամ լինք
ալ հկօիզմ տեսա ու փառասէր հաճոյասէր՝ թիկ-
նակից էր այս կարգի մեծաց ու գեղծադործաց՝
նթէ առ հարկի սպառաւորող ալ չըլլար անոնց։
Գրիգոր Կեսարացի, Կոլոտ, Նալեան, Պօղոս
Ազրիանուպոլսեցի Պատրիարքները միայն կրցած
են պատրիարքութեան չուքն եւ գիտակցու-
թիւնը բաւական բարձր բռնել՝ այդ կարգի ան-
արժանութեանց հանդէպ, եւ այն՝ չնորհիւ իրենց
քրիստոնեայ կրթութեան, դիտութեան, փոր-
ձառութեան եւ կրօնական արիութեան։

Ամբարտաւան ճոխութեանց քովիկը բռնա-
հարեալ աղքատութիւն եւ կուրութիւն, իրենց
արտուղի հաճոյից ծառայողներու եւ ճարակ
հասցուողներու՝ թեւարկութիւն անարժան,
չծառայողներուն յանդիմանողներուն՝ անարգա-
րութիւն եւ հալածանք անգամ, անուսումնա-
թիւն բարւոյն եւ տեսականին, սատանութիւն՝
գործնականին եւ դրամ եւ ազդեցութիւն ըն-
ծայողին նկատմամբ, չգոյութիւն դպրոցաց, Ս.
Գրոց անիմացութիւն չատ ուրիք, եւ եկեղե-
ցւոյ պաչտօնէից մի մասին բարձրացման ու ար-
ժանապատուութեան հանդէպ՝ միւս մասի մը
անարգութիւն, անարժանութիւն եւ սղութիւն՝
իրենց հետեւորդ կարգացողներովը, տիրացու-
ներով, չատուկներովն եւ վհուկներով, գաղտ-
նածածուկ խորհուրդներու ներքեւ իջերտող չա-
րագործներով։

Մագումով ալ՝ Կ. Պոլսոյ պաչտօնական դաղ-
թականութիւնն ի հեճուկս Բիւզանդական Յու-
նաց եւ ի հեղինակութեան չնորհելոյ կարգ մը
բաղդախնդիր անհայցայհաներու՝ հատատուած
էր, հանդերձ իր նորաթուս պատրիարքովը, տե-
սակ մը խառնավարներու աւատական սատանն
ու սարսուածքով, որ բարոյականին եւ իբրեւ
կրօնականին հետ՝ նիւթական պատիժներ ալ
անօրինելու արտօնութիւն ունէր աչխարհակա-
լոզ պետութենէն։ Ունէր եւ կ'ախորժէր ալ ու-

տինականն՝ են իբրեւ սկզբնատարերք եւրոպական լեզ-
ուաց եւ հարկաւորք են առաւել եկեղեցական վարդապե-
տութեան, եւ ամենայն խնդիրք եւ վէճք իբանս հատատոյ
յայնցանէ է պարզելի. Գաղղիականն իբրեւ շտեմարան ա-
մենայն գիտութեան՝ յարգի եւ ցանկալի է ամենեցուն.
Ռուսականն թերեւս լինիցի պիտանացու քեզ իբրեւ բար-
բառ հատարակաց վասն յաղթական ազգին, որ զօրանայ
օր քան զօր» (ի ծեռագրաց Դր. Փեշտըմալճեան Պատուել-
ւոյ)։

(3) Թուրքիոյ եւ Կ. պոլսոյ մէջ միշտ եղած է՝ գէթ կի-
սամանեայն Հայութեան՝ որ ուսման, դրիստոնէութեան,
առտնին եւ միամուսին սիրոյ եւ պարկեշտութեան մէջ՝
ամէն հրապոյրներէ վեր կրցած է պահել հին Հայոց կրօնն
եւ բարոյականը։

նենալ իր առանձին ոստիկանները, բարապան-ները, բանտերը, աքսորի եւ չարչարանքի վայ-րերը, լրտեսները(¹), անտեսները, վհուկհրիչներն եւն. եւն. որ տիրող պատրիարքութեան եւ ա-միրաներու չաճախ կամայական, բռնական, վրէժխնդրական, զուտ անձնական ու կնոջա-կան հրամանները կը գործադրէին՝ չատ ուրեք անկրօն անխղճութեամբ։

ՓՈՔՐ ՀՈՂԱՏԷՐԵՐԸ

1.

ԵՂԻԱԶԱՐ Խ. ՌՇՏՈՒՆԵԱՆ

Նախագահ Ռուզվէլթ 1903ին 58րդ. Դոնկ-րէսին ուղղած իր մէկ պատգամագիրին մէջ ակ-նարկելով դիւղացիներուն մասնաւոր յետադիմու-թեան եւ առանձնակեցութեան՝ ըսած է, «Գիւ-ղացիները զօրացնել կը նշանակէ ամբողջ ազգը զօրացնել, երկրագործներուն բարեկեցութիւնը՝ ամբողջութեան բարեկեցութիւնը կը նշանակէ։ Գասւառացին է որ կը կերակրէ, կը սնուցանէ եւ կը զօրացնէ ազգերը եւ կը պահպանէ վաճառա-կանութիւն ու ճարտարարուեստ(²)։»

Մեծն Բրիտանիոյ ելեւմտից նախարար Մր. Լոյտ Ճորճ կ'ըսէ. «Չկայ հարց մը այնչափ կեն-սական ամենուն համար, կիներուն, մարդոց, տղաներուն ու չափահասներուն, որչափ որ հո-ղային հարցը։» Լորա Լէնստաուն ալ կ'ըսէ. «Վերջապէս երկրագործութիւնը մեր ազգային բոլոր ճարտարարուեստներէն անհունապէս ամէ-նէն կարեւորն է եւ բոլոր ճարտարարուեստնե-րէն միակն է որ կրնայ կոչուիլ ամենայն յար-մարութեամբ անհրաժեշտը(³)։» Ասոնք քանի մը դնահատական խօսքերն են արդի քաղաքակիրթ ազգերու կարող վարիչներու եւ առաջնորդնե-րու կողմէն երկրագործներու մասին։ Մեր հա-մեստ չանքը պիտի ըլլայ ուրուագծով մը ցոյց տալ (ա) թէ ի՛նչպէս այս արհեստներուն արհեստին, երկրագործութեան, մէջ հողը կը կեդրոնանայ

(⁴) Մինչեւ 1839ի հրատարակութիւնը Խաթթի Շերի-ֆին, կ. պոլիսի Հայոց Պատրիարքարանն ու իր գործա-կալները՝ մինչեւ սահման մը՝ ստացած էին եւ ունէին պատ-ժական իշխանութիւն իրենց ժողովուրդին վրայ։

(¹) Տես «Small Holders. What they must do to succeed» E. A. Pratt, 1909.

(²) The Daily Scotsman, Oct. 13, 1913.

քանի մը անձերու ձեռքին մէջ եւ (բ) թէ փոքր հողատէրերը ի՛նչպէս կրնան իրենց գոյութիւնը պահպանել։

Առանձ խնդիրներու վրայ խօսուած ժա-մանակ փորձութիւն մը կայ կարդ մը նախնա-կան հարցերով զբաղելու։ Օրինակի համար. մարդկային ընկերութիւնը ինչպէս սկսաւ, Հռոմէական նահապետական տիպին վրայ, ինչ-պէս Սըր Հէնրի Մէյն իր Հին Օրէնք գրքին մէջ կ'ըսէ, թէ ընդհակառակն իր քննա-դատները — Մորկան եւ Մըքլէնան — կը պնդեն՝ «հասարակական խառնիճաղանճը» (communal horde) սկզբնաւորութիւն տուեր է մարդկային զարմի արդի ընկերական կազմակերպութիւննե-րուն։ Մենք պիտի չմանենք առանձ խնդիրնե-րու մէջ, բայց պիտի չատանանք ենթադրելով կամ ընդունելով թէ, երբ հողը կիներուն միջոցաւ մշակուելով ապրուստի աղբիւր դարձաւ եւ երբ առջի դիւղացիները կազմուեցան, դիւղի հողե-րը մօտաւորապէս հաւասար չերտերու բաժնե-ցին եւ ամէն մէկուն քանի մը կտորներ տուին դիւղի ամէն կարգը հաւասարութեան սկզբունք-քին համաձայն։ Տարին անգամ մը դիւղացիները այս կտորները նորէն իրար կը խառնէին ու կը բաժնէին, բայց յետոյ անտեսական ճնշման ներ-քեւ իւրացուցին իրենց ձեռք եղած կտորները։ Հիմա տեսնենք թէ ի՛նչպէս ոմանք բոլորովին կը կորնչցնեն իրենց բաժին ինկած հողերը եւ ուրիշներ կը տիրանան ընդարձակ դեսլիններու։ Խնդիրը ամփոփ ու դիւրին կերպով նկատի առ-նելու համար նախ քննենք այն ազդակները ո-րոնք չատերը հողազուրկ կ'ընեն տնտեսական յեղաշրջումէն առաջ, եւ երկրորդ՝ տնտեսական յեղաշրջումէն յետոյ։

Տնտեսական յեղաշրջումէն առաջ գործող ազդակները հետեւեալներն են.

1. Բնական աղէտներ։ Բնական աղէտներ, որպիսի են պաճարախտ, կարկուտ ու հեղեղ, բոլորու ու մարդոց յատուկ այլազան հիւան-դութիւններ, տակնուվրայ կ'ընեն մարդոց հաս-տատած կարգնուազարքը։ Ասոնցմէ ոմանք ա-ւելի կը վնասեն քան ուրիշներ, եւ ասոնց վնաս-ը դարմանելու եւ իրենց ընտանիքը ապրեցնե-լու համար հողատէրեր կ'ստիպուին կա՛մ իրենց ձեռք եղած հողեր վտխանակել մանաւանդ քա-նակութեամբ հացահատիկներու ու պաճարե-ղէններու հետ, կա՛մ ծանր պայմաններով ի-

բնոյ ձեռքն եղած հողերու մէկ մասը, եթէ ոչ ամբողջութիւնը, գրաւ դնել։ Այս ազգակը չատ աւելի աւերիչ կ'ըլլար, վասն զի զօրացած էր այն նախապաշարումով թէ այսպիսի աղէտներ երկնաւոր պատիժներ են մեղաւոր մարդոց որոնք գիտակցաբար կամ անգիտակցաբար տհաճելի ու մեղսական դերքին մէջ գտնուեր են երկնային Էակին կամ էակներուն հանդէպ։

2. Ընկերական անկայուն դրութիւնը։ Այս բնոյ կը կոչուին այն ազգերն ու անհատները որոնք, փոխանակ խաղաղիկ ու գործակից աշխատութեան պարապելու, իրենց ժամանակին մէկ մասը կամ ամբողջը կ'անցնեն կռուելով ու պատերազմելով իրենց ընկերներուն հետ, եւ այսպէս կը զրկեն զանոնք իրենց աշխատութեան արտադրութիւնը վայելելու իրաւունքէն։ Ասանկ պարագաներու մէջ ամէնէն աւելի տուժողը կ'ըլլայ խաղաղիկ կերպով աշխատող գործունեայ դասակարգը։ Ասանկ սուրի ու անիրաւութեան տիրապետութեան տակ չատ մը խաղաղիկ հողատէրեր կը կորսնցնեն իրենց պոյութիւնը՝ զոհ երթալով անիրաւ յափշտակութեան։ Ուրիշներն ալ իրենց եւ իրենց ընտանեաց գոյութիւնը ապահովցնելու համար, գոնէ ժամանակուան մը համար, յօժարակամ իրենց ունեցածները զօրաւոր ու ազդեցիկ ռազմապետի մը կամ աւազակապետի մը կը յանձնեն, անոնց իշխանութեան կ'ենթարկուին, եւ ճորտերն ու սարսուռները կը դառնան։ Ահաւասիկ Աւետարանի Դրութիւնը։ Ընկերական անկայուն ու յոռի դրութիւնը յառաջ բերաւ Աւետարանները որոնք տէր են ոչ միայն չատ մը հողերու, այլ անձնական աշխատութեան ալ։ Թէեւ կարգ մը Աւետարաներ յառաջ եկեր են իրենց մատուցած գինուորական ու քաղաքական ծառայութիւններուն համար ընդարձակ հողեր նուէր ընդունելով՝ իրենց առաջնորդ պետէն կամ թագաւորէն։ Բայց իրաց այս կացութիւնն ալ ուղղակի արդիւնք է ընկերական անկայուն վիճակին։

3. Կառավարական յոռի սիստեմը։ Երբ կառավարութիւն մը ոչ ժողովրդեան համար է, ոչ ալ ժողովուրդին ու ժողովուրդէն, չատ անգամ փոխանակ ուղղակի ժողովուրդին օգնելու ու չահը նկատելու՝ տիրող դասակարգին բարեկեցութիւնն է որ նկատի կ'առնուի։ Երկրին օրէնքներն ու դրծերը ծրագրուած ու հարկադրուած միջոցին, ազգային չահերէն աւելի տիրող դասակարգին չահերն է որ նկատի կ'առնուին։ Ասոր համար ժողովուրդը կը ճնշուի ու կը տրորուի ծանր տուրքերուն ու պահանջներուն ներքեւ, բայց ուշադրութիւն ընծայողներ քիչ են։ Ասանկ երկրի մը մէջ փոքր հողատէրեր ամէնէն աւելի չուտով կը կորսուին ու կ'անհետանան։

4. Վաճառականութեան ընդարձակումը։ Երբ Աւետարանի Դրութիւնը կամաց կամաց տեղի տալ կը սկսի կեղրոնական իշխանութեան, այնպէս որ երկրի մը մէջ փոխանակ 200-300 փոքր և միչտ իրարու հետ թշնամութեան ու պատերազմի մէջ եղող իշխանութիւններու՝ միայն մէկ զօրաւոր իշխանութիւն իր գոյութիւն կ'ունենայ, երթեւեկութիւն, վաճառականական փոխանակութիւն և խաղաղ գործունէութիւն բազդատմամբ աւելի հեչտ ու ապահով կ'ըլլան։ Կամաց կամաց ճամբաներու և նաւերու չինութեամբ և դրամի կիրարկութեամբ վաճառականութիւնը չատ աւելի դիւրին ու արագ կ'ըլլայ և մեծ ծաւալ կ'ստանայ։ Հողը որ մինչև հիմա ապրուստի միջոց միայն կը նկատուէր, վաճառականական մեծերք մը կը դառնայ։ Կը փնտռուի ան՝ ո՛չ թէ ապրուստի միջոցը անկէց գոյացնելու, այլ շահ ընելու համար։ Վաճառականներ ու դրամատէրեր հողը կը փնտռեն, և կը տեսնեն որ աւելի շահաւոր ու systematական պիտի ըլլայ իրարմէ բաժան բաժան հեռու կտորները միացնել, շրջապատել, և ճորտական բոնի աշխատութեան փոխարէն յօժարակամ աշխատութիւնը վարձել, և ահա Թոմըս Մորի լեզուով «Մէկ հատ անհատ ընչաքաղց ախնկուլ հոս ու հոն կը չրջապտի, կը չրջապատէ հազարաւոր արտավար գետին մը... երկրագործը կամ բռնակալութեամբ կամ մշտնջենական ևեղութեամբ իր ստացուածքէն դուրս կը նետուի... Թշուառ էակներ... ինչ կը մնայ իրենց ընել, բայ ի գողութենէ... կամ մուրալէ...»

«Անոնք կը չրջապատեն գետինը և արօտավայրերու կը վերածեն, տուները կը վրցնեն, ամանները աւերակ կը գարձնեն, կանգուն բան մը չեն թողուր բայ ի եկեղեցիէն զոր ոչխարներուն գոմ կ'ընեն...(3)»։ Լատիմըր ալ կ'ըսէ. «Ուր որ առաջ չատ մը տուներ և բնակիչներ կային, հիմա ոչինչ բայ ի հովիւ մը և իր շունէն։» Թրիկ կ'ըսէ, «Ամենօք Անգլիա նշանաւոր

(3) «England's Industrial Development», Innes, 1912.

էր իր զուարթալարոյութեամբ... բայց հիմա հողագործ ըլլալուն համար նչանաւոր պիտի ըլլայ իր ազգ ու հառաչով...» (1):

Դարձեալ, այս վաճառականութեան ընդարձակման աւելն չատեր հողը փնտռոցին ընկերական բարձր դիրքերու հասնելու նպատակով: Հոս հողը նկատուելու իբրեւ անցագիր մը ընկերական դիրքերու տիրանալու համար: Հողը ասանկ կամայ կամայ կը կեդրոնանայ քանի մը ձեռքերու մէջ: Հողերուն չրջափակուիլը Անգլիոյ մէջ մանաւորապար վնասակար եղաւ: Բանի մը կտոր հող ունեցողներ իրենց կովեր ու ոչխարներ և բեռնակիր անասուններ հասարակաց դաշտերուն ու լեռներուն վրայ արածեցնելով եկամուտի փոքրիկ աղբիւր մըն ալ այս կենդանիներէն կը գոյացնէին, երբ ղրկուեցան հասարակաց այս դետիններէն, այլ ևս դժուար էր իրենց գոյութիւնը պահել քանի մը արտավար հողերով: Փոքր հողատէրեր պարզապէս որովհետեւ արտեսական ճնշումներուն ներքեւ՝ իրենց ապրուստը դժուարաւ կը ճարէին, ստիպուեցան իրենց հողերը ծախել, և գիւղերէն կեդրոնները հաւաքուեցան, ուր զարծարանական գրութիւնը իր նախնական վիճակին մէջ սկսեր էր. աշխատութիւնը կը վընտռուէր:

ՆՇՄԱՐՆԵՐ ՄԵՐ ԴԻՏԱՐԱՆԷՆ

Ամերիկեան վարժարանները Թուրքիոյ մէջ.— Անկլօ-Սաքսոն գրականութեան ազդեցութիւնը մեր գրականութեան վրայ. — Թէ ինչո՛ւ Հայ գրականութիւնը բաղդատաբար քիչ ազդուած է Անկլօ-Ամերիկեան գրականութենէն. — Պ. Սահակ-Մեսրոպի «Ծոդարան»ը. — Րիւի Վան Ուինքլը:

Թուրքիոյ մէջ Ամերիկեան 11 գոլէճներ եւ 15 բարձր վարժարաններ գոյութիւն ունին, որոնց մեծ մասը մանչերու համար են: Ամերիկեան այս կրթական հաստատութիւնները, որոնցմէ սարուէ տարի ստուար թիւով չրջանաւարտներ կ'ելլեն, սարակոյս չկայ թէ այս երկրին ու անոր մէջ գտնուող այլեւայլ ազգերու ներկային և ապագային վրայ մեծ ազդեցութիւն մը ի գործ կը դնեն: Մեր ազգն ալ, հարկ չէ ըսել, քիչ օգտուած չէ Անկլօ-Սաքսոն դաստիարակութենէն, որ այս վարժարաններուն միջոցով կը չամբուի ամէն ազգի անխտիր: Միայն Ռոպէրթ Գոլէճէն 205 Հայ չրջանաւարտներ ելած են, այդ բարեհամբաւ վարժարանին առաջին անգամ չրջանաւարտ տուած թուականէն սկսելով (1868), ձգելնք հաղարաւոր թերաւարտները, որոնք երբեմն չրջանաւարտներու չափ օգտակար կրնան եղած ըլլալ իրենց անձին, համայնքին և երկրին: Ամերիկեան այս կրթական հաստատութիւնները ուրեմն որոնց մեծ մասը Ամերիկեան Պորտին հետ կապ ունին, եւ ամանք ալ անկէ անկախ են, մեր երկրին ու ազգին ճակատագրին վրայ կարեւոր դեր մը կատարած են և կատարելու վրայ են:

*** *Բայց մեր նպատակը այս նչմարներով Անկլօ-Սաքսոն դաստիարակութեան՝ մեր ազգին գրականութեան վրայ ունեցած ազդեցութեան մասին ակնարկ մը նետել է յաւէտ, քան անոր ընդհանուր ազդեցութեան վրայ խօսիլ: Արդ, Ամերիկեան այս 20–25 Բարձր. Վարժարանները ինչ ազդեցութիւն ունեցած են մեր ազգային գրականութեան, կամ, մանաւորելով՝ մեր Թրքահայ գրականութեան վրայ. ահա հետաքրքրական հարց մը Թրքահայ գրականութեամբ չահագրգռուողներուն համար: Մեր գրականութիւնը ոեւէ գրոչմ կը կրէ՞, կամ ոեւէ կերպով ազդուա՞ծ է Անկլօ-Սաքսոն գրականութենէն, զոր Ամերիկեան այս կրթական հաստատութիւնները չանացած են սարածել: Մեր գրականութեան վրայ ակնարկ մը նետած ժամանակնիս պ'ւսի տեսնենք թէ Անկլօ-Սաքսոն գրականութիւնը Հայ գրականութեան վրայ մեծ ազդեցութիւն մը չէ ունեցած: Բաղդատաբար քիչեր ելած են Ամերիկեան այս վարժարաններէն որոնք մեր մէջ ճանչցուած ըլլան կարող գրագէտներ: Մարդ կարծես կը սպասէր որ այսքան իրապէս բարձր վարժարաններ՝ թուով քիչ մը աւելի գրագէտներ ալ համրէլին իրենց չրջանաւարտներուն մէջ: Գրագէտներ արտադրելու տեսակէտով, ուրեմն, այս վարժարանները նչանակելի արդիւնք մը չեն ունեցած:*

Այս պարագան, սակայն, յիշեալ վարժարաններուն առաւելութիւնը պէտք է համարիլ թէ մէկ թերութիւնը. հոս կարծիքները կրնան տարբերիլ: Բանզի չատեր կան որ կը մտածեն,

(1) «The Disappearance of the Small Landowners», Ford Lectures, 1909, by Arthur H. Johnson.

եւ իրաւացի կերպով, թէ երանի թէ մեր վարժարանները կամ օտար վարժարաններ, վոխանակ միջակ եւ միջակէն ալ վար գրագիտներ արտադրելու, ճշմարիտ մարդեր արտադրէին։ Եւ սա ըսենք հոս թէ Ամերիկեան վարժարաններ այնքան կարեւորութիւն չեն տար գրագէտներ հասցնելու որքան ֆիզիքական, իմացական եւ բարոյական հաւասարակշիռ զարգացում ունեցող երիտասարդներ հասցնելու, որոնք պատրաստած ըլլան գործնական կեանքի կամ հանգիստներու մէջ առաջնորդներ ըլլալու։ Մեր կարծիքով մը ազգային վարժարանները կը վախնամ թէ չափազանց կարեւորութիւն կու տան բանաստեղծ կամ գրագէտ դասակարգ մը պատրաստելու, ինչ որ ժամանակաւոր մեր մէջ հանգիստ եղած է անգործնական դասակարգի։ Այս տեսակէտով ուրիշ Ամերիկեան վարժարաններու բանաստեղծ կամ գրագէտ չատ չարտադրելը աւելութիւն մըն է։

Ամերիկեան կրթական հաստատութիւնները ուրիշ բազմաթիւ քիչ գրագէտ ընթացասարաններ հասցուցած ըլլալուն համար մեր գրականութիւնը այդ ուղղութեամբ չատ ազդուած չէ Անգլօ-Սաքսոն գրականութենէն։ Ուրիշ ազգի գրականութիւն կը ճոխանայ, սակայն ոչ թէ միայն ազգին գրագէտներուն արտադրութիւնները, այլ նաեւ թարգմանութիւններով։ Արդ, մեր երկրին Ամերիկեան կրթական հաստատութեանց չրջանաւարտները կամ թերաւարտները մրքան ճոխացուցած են մեր գրականութիւնը Անգլիական կամ Ամերիկեան գրականութեան պատմական արտադրութիւնները Հայերէնի վերածելով։ Դարձեալ մեր գրականութեան վրայ ակնարկ մը նետողը պիտի տեսնէ թէ հոս ալ սպասուած արդիւնքը չի տեսնուիր։ Անգլօ-Սաքսոն գրականութենէն թարգմանուած վէպեր, բանաստեղծութիւններ եւ գրական ուրիշ տեսակ պատկանող արտադրութիւններ կարելի է մատի վրայ համրել։ Ատոր դլխաւոր պատճառը կը կարծենք թէ սա է որ Անգլիական կամ Ամերիկեան գրականութիւնը մեր հասարակութեան ճաշակին չատ չի յարմարիր։ Մեր մէջ օտար գրականութենէ թարգմանուածները առ հասարակ վէպեր են որոնք հետաքրքրութիւնը արթընցնելէ զատ ուրիշ կարողութիւններ չատ չեն զարգացներ։ Մեր օրթերթերէն անոնք աւելի չատ կը կարգացուին առ հասարակ, որոնք իրր խայծ կը յաջողին գտնել դերազանցապէս հետաքրքրաշարժ թերթօններ եւ զանոնք թարգմանելով կը հրամցնեն իրենց ընթերցողներուն։ Մեր հասարակութիւնը այն տեսակ գրուածքներէ աւելի կ'ախորժի, եւ համ չտաներ մարդուն կարողութիւնները զարգացնող, կամ զգացումները ազնուացնելու ձգտող լուրջ գրուածքներէ։ Մեր օրթերթերու ընթերցողները ամէնէն առաջ «Իւրեղեայ խիցը» կամ «Տարփաձեր Թագուհին» կը կարդան, եւ մեր դեռահաս սերունդը դրավաճառին խանութը գացած ժամանակ Նիք Քարթըր կամ Բիլիհերոն կը գնէ, ինչպէս կ'ախտաբեր վերջերս Պ. Յ. Հինդլեան՝ Օշականի մէջ իր գրած մէկ յօդուածով։ Այո, մեր ժողովուրդին ճաշակը Եւրոպական լուրջ գրուածքներու համար տակաւին զարգացած չէ։ Հարցուցէք Պ. Զիֆֆէ Սարաֆին թէ իր թարգմանած Փիլիտելֆիայի Աշակերտը անուն գիրքին քանի՞ օրինակ ծախեց։ Այս է ուրիշ դլխաւոր պատճառը որ Անգլօ-Սաքսոն գրականութեան պատուական արտադրութիւններէն քիչ թարգմանութիւններ կ'երեւան մեր գրականութեան մէջ, թէեւ զանոնք թարգմանելու կարող անձեր կրնան քիչ չըլլալ։

*** Որպէս զի մեր վիճակած ճաշակը զարգանայ, սակայն, ուղիղ չէ սպասել յաւիտենապէս։ Ատիկա քիչ մը պիտի նմանէր առանց ջուրը մանելու լողալ սորվիլ սպասելուն։ Պէտք չէ սպասել մյայն որ ճաշակը զարգանայ, պէտք է նաեւ ճաշակը զարգացնել։ Այդ տեսակէտով ուրիշ մենք կը փափաքինք հրապարակաւ բարեկիչ մը տալ Պ. Սահակ-Մեսրոպի, որ իր Իմանձիկին վերջ կը հրատարակէ Ցղտարան Անգղ. Դրականութեանը։ Այս գիրքին վրայ արդէն Ազատաբերի մէջ գրուեցաւ. Ազատաւետի մէջ կծու քննադատական մը, եւ Բիւզանդիոնի մէջ ալ դրախօսական մը երեւցան. այնպէս որ Ցղտարանին վրայ չատ չեմ կրնար ծանրանալ։ Պիտի փափաքէի միայն ես ալ իմ կարգիս չնորհաւորել Ցղտարանին յարգելի թարգմանիչը իր դլուխ հանած ծանր աշխատութեան համար։ Դիւրին բան չէ Անգլիական եւ Ամերիկեան դասակարգ բանաստեղծներուն ամէնէն խրթին կտորները Հայերէնի թարգմանել՝ յանգաւոր ոտանաւոր ըլլալու պայմանով։ Անոնք որ այդ գործարութիւնը առանց այլի առջեւ ունենալու հեչտօրէն կը քննադատեն զայն՝ կը վախնամ թէ փորձառու-

թիւն ունեցած չեն նմանօրինակ աշխատութիւն մը կատարելու։ Իր հաւանական թերութիւններով հանդերձ Պ. Սահակ-Մեսրոպ Անգլ. բանաստեղծութեանց այդ ամէնէն կարեւոր դրուագներէն Ցղտարանը հրատարակելով, կարեւոր ծառայութիւն մը մատուցած եղաւ Հայ գրականութեան. ասիկա չմոռնանք, եւ եթէ իր թերութիւնները պէտք է յիշենք, այս գնահատումին ալ չզլանանք որուն արդարապէս արժանի է։ Պիտի թելադրենք միայն Պ. Սահակ-Մեսրոպի որ իր յաջորդ թարգմանութիւնները այնքան «չոգեպինդ» չկատարէ, որքան կատարած ըլլալ կը թուի այս թարգմանութիւնը։ Իր թերութիւնները կարծեմ թէ արդիւնք են գործը հապճեպով կատարելուն. տեղ տեղ անհասկնալի թարգմանութեան եւ լեզուի նշաններ կան։ Այս տեսակ գործերը մէկ անգամ միայն երեւան կուգան եւ կ'արժէ որ այնքան կատարեալ կերպով երեւան անոնք որքան կարելի է, կը սպասենք ուրեմն որ յաջորդ Շարքերը, որոնց խօսքը կ'ընէ Պ. Սահակ-Մեսրոպ իր յառաջաբանին մէջ, առաւելի անթերի եւ աւելի կատարեալ ըլլան։

*** Համոզուած ըլլալով որ, եթէ Յիրանոսական գրականութեան կարգ մը թերեւս վէպերու տեղ քիչ մըն ալ Անգլիական եւ Ամերիկեան լուրջ գրականութեան նմոյշներուն տեղ տրուի մեր գրականութեան մէջ; աւելի օգտակար պիտի ըլլայ մեր նորահաս սերունդին, պատրաստեմ քիչ մը աշխատութիւն ընել եւ այս կողմէն բաղդատաբար աննշան երեւոյթներուն վրայ խոշոր դիտակս բոպէ մը զարձնել. այս տեսակէտով ուրեմն դիտակս գոյնէ առաջ կ'ուզեմ արձանագրել Ուաշինկթըն Իրվինկի Բիւի Վան Ուինքլի թարգմանութիւնը, զոր կատարած եւ տեարակի մը ձեւով հրատարակած է Ամերիկեան դոկէճի մը չրջանաւարտ Պ. Գրրգեաշարեան։ Իրաւ է թէ Բիւի Վան Ուինքլի Իրվինկի ամէնէն նշանաւոր մէկ գործը չէ, բայց իբր մանկական գրականութեան նմոյշ չատ ժողովրդական գրուածք մըն է։ Ամէն պարագայի մէջ, կը կարծեմ թէ Պ. Յ. Հինդլեան եւ անոր պէս բազմաթիւ հայեր որոնք կը շահագրգռուին մեր դեռահաս սերունդին դաստիարակութեամբ, պիտի նախընտրեն որ մեր ուսանողները Նիք Քարթրի տեղ, քիչ մըն ալ Բիւի Վան Ուինքլի կարդան։

«ԱՒԵՏԱԲԵՐ»ի ԴԷՏԸ

ԿԷՍ-ԲԺՇԿԱԿԱՆ

ԹՈՔԱՏԱՊ

ՏՈՔԹ. ՅՈՎՍ Տ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

Բրիտանական քժշկութեան մէջ վերին աստիճանի բարձր հեղինակութիւն մը վերջերս հրատարակած է ուսումնասիրութիւն մը թոքատապի վրայ, ըսելով թէ թոքախտէ վերջ՝ թոքատապը աւելի չատ մահերու պատճառ կ'ըլլայ քան ուրիշ ոեւէ հիւանդութիւն։ 1911ին Անգլիայի եւ Կալէսի մէջ թոքատապը ուղղակի պատճառած է 37,642 մահեր, ուրիչ խօսքով մէկ միլիոն ժողովուրդին 1,041 համեմատութեամբ։ Ասոնցմէ զատ, 14,391 մահեր ալ պատահած են դարձեալ, թոքատապը յաջորդելով ուրիչ հիւանդութիւններու, ինչպէս հարսանիք, կապուտ հազ, ինֆլուէնցա, եւ այլն։ Որով, որոշապէս կը տեսնուի այս ցանկէն իսկ թէ ո՛րքան մահացու հիւանդութիւն մըն է եւ որչափ տարածուած է թոքատապը, զոր ժողովուրդը կը ճանչնայ առ հասարակ սաթրճան անունով։

Մեր երկրին մէջ որոշ վիճակագրութիւններ չի կան, որպէս զի կարող ըլլանք թիւերը բաղդատել եւ քիչ ու չատ գիտական եզրակացութիւններ հանել անոնցմէ։ Պէտք է նաեւ ընդունիլ թէ Անգլիայի եւ Կալէսի վիճակագրութիւնները այդ հիւանդութեան մասին լնականաբար քիչ մը բարձր թիւեր պիտի ներկայացընեն, քանի որ մատախուղ եւ ցած բարեխառնութիւն միանալով՝ չատ աւելի մահացու լնութիւն մը կու տան այդ հիւանդութեան։

Առանց որոշ վիճակացոյցի ալ սակայն ամէն քժիշկ կրնայ վկայել թէ թոքատապը մեր երկրին տիրող եւ մահառիթ հիւանդութիւններէն մէկն է։ Ոեւէ տարիք զերծ չէ անկէ. պիտացուած է սակայն թէ կեանքի առաջին երկու տարիներուն՝ անիկա խիստ մահացու է. մինչեւ հինգ տարին՝ մահացութիւնը կը չարունակուի. անկէ մինչեւ 25 կամ 30 նուազ վտանգաւոր է. եւ զբէն նորէն կը սաստկանայ մահացութիւնը մինչեւ 65 տարիքը։

Թոքատապը վարակիչ հիւանդութիւն մըն է, եւ կը վերագրուի մանաւանդ մանրադիտական անասնիկի մը, թէեւ ստուգուած է թէ ինֆլու-

էնցայի պասիէն ալ պայն առաջ բերելու պատճառներէն մէկն է 1890էն ասդին, ինքնուէնցայի համաճարակները մեր երկրին ինչպէս նաև Եւրոպայի գրեթէ բոլոր երկիրներուն մէջ զգալապէս աւելցուցած են թոքաբորբի դէպքերը։ Թոքաբորբի սերմը — Pneumococcus — գրեթէ միշտ կը գտնուի մեր բերանին և ունգունքին մէջ, ճիշդ ինչպէս թոքախտի մանրէն. բայց երբ մեր թոքերը չեն ազդուիր անոնց ներկայութենէն, ու զօրաւոր ըլլալով կը դիմադրեն անոնց, այն ատեն ենթակայ չենք ըլլար այդ մանրէներուն կամ սերմերուն համաբաստասխանախտերուն։ Երբ սակայն ինչևիցէ կերպով տկար է մեր մարմինը եւ հետեւապէս պիտդրելու անկարող՝ այն ատեն է որ թոքերուն մէջ առնուած օդին հետ ներս մտնող մանրէները չարիք կը հասցնեն մեզի։ Ասով կը բացատրուի այն իրողութիւնը թէ գինեմոլները անկարող կ'ըլլան նոյնքան դիւրաւ դիմադրելու իրենց վրայ յարձակող թշնամիին, եւ հետեւապէս այդ դասակարգին մէջ թոքաբորբը չատ բարձր մահացութիւն մը ունի։ Ասիկա ամէն բժիշկի փորձառութիւնն է։

Թոքաբորբը արգիլելու կերպն է աւելցնել անհատին պիտդրական ոյժը։ Ժուժկալ ըլլալու է. զգուշանալու է տկարացնող ազդեցութիւններէ, ինչպէս՝ տարատոյման բարեխառնութենէ եւ յոգնութենէ, ու վատառողջ, կայտն, խոնաւ միջնորտէ։ Թարմ, չարժուն օդ պէտք է գիշեր ցորեկ. մարմինին բարեխառնութիւնը պահպանուելու է բաւականաչափ սնունդով և յարմար հագուստով։

Բերանի աղտոտ վիճակը վտանգի դուռ մըն է. ախտաժէտ մանրէները՝ փտած ակռաներ եւ ուրիշ աղտոտութիւններ պահող բերաններու մէջ կը գտնեն իրենց յարմար միջավայրը աճելու։ Անմաքուր բերանը ուրիշին ամէնէն աւելի վտանգաւոր է ենթակային։ Օդի բաղադրութեան վրայ տարրական գաղափար մը իսկ ունեցողը ածխային թթուն միտք կը բերէ երբ օդի անմաքրութեան վրայ խօսք կ'ըլլայ։ Ասիկա սխալ չէ հարկաւ. չանալու ենք ապրիլ այնպիսի միջավայրի մէջ, ո ր թթուածինի սով չի քաշենք չնչառութեան ժամանակ։ Վերջերս սակայն ապացուցուած է թէ բազմամարդ սենեակներու նեղիչ, թմրեցուցիչ ազդեցութիւնը աւելի վերագրելի է մթնոլորտին անչարժութեանը եւ խոնաւութեանը քան ածխային թթուի։ Ուստի մեր գտնուած սենեակներուն օդը չարժումի մէջ պահուելու է, եւ կարելի եղածին չափ ալ չոր վիճակի մէջ։

Նշանաւոր հեղինակ մը, այս հիւանդութեան վրայ խօսած ատենը, դէմ կը խօսի նորոյթի ձեւ առած թթուածինի գլաններու գործածութեան։ Դիտել կու տայ չատ իրաւացիօրէն թէ չիտակ է որ մարդ չի կրնար ապրիլ առանց թթուածինի. բայց, կ'ըսէ, օդին մէջ կը գտնուի աւելի թըթուածին քան ինչ որ կրնայ առնել տրիւնը. եւ ամէն մարդ գիտէ թէ չնչառութեան ընթացքին՝ օդը կը կորսնցնէ առ հարիւր 20ին միայն չորսը։ Դժուար է այն ատեն հասկնալ թէ այս հիւանդութեան պարագային գործածուած թթուածինի գլանները ինչ օգտակարութիւն կ'ունենան։

Թոքաբորբի դարմանումը բժիշկին թողլով, մեր ընթերցողներուն կը թելադրենք ուշադրութիւն դարձնել վերոյիշեալ մէկ քանի կէտերուն, որով կը հաւատանք թէ թոքաբորբը զգալապէս պիտի պակսի մեր միջավայրին մէջ եւ պիտի դադրի այնքան մահառիթ ըլլալէ։

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԴԻՐՔԸ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻՆ ՆԿԱՏՄԱՄԲ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ)

ԳԷՈՐԳ-ՄԵՍՐՈՊ

2

(Շարունակութիւն թիւ 6 էն)

Այս բոլոր ձեռնարկները Գերմանիոյ համար կը չինէին մանաւանդ գիրք մը Սրեւելքի մէջ։ 1899էն առաջ Գերմանական վաճառականութիւնը ոչինչ էր Տաճկաստանի մէջ. 6-7 տարուան մէջ հսկայ յառաջդիմութիւն կը գործէր. ահա մէկ երկու պերճախօս թիւեր.

1905 Մարտ 14 — 1906 Մարտ 13

Անգլիական նաւերը փոխադրած են	13,763,000	Թոնս
Աւստրեւհունգարիա	7,389,000	»
Յունաստան	7,378,000	»
Ֆրանսա	3,687,000	»
Իտալիա	3,626,000	»
Ռուսիա	3,048,000	»
Գերմանիա	1,678,000	»
Հոլանտա	524,000	»
Ռումանիա	444,000	»

1906էն իվեր Գերմանիոյ դիրքը չատ ուժգին բարձրացած է Արեւելքի մէջ քան կը կարծուէր։ Բայց վաճառականական փոխադրութիւններով չէ որ պիտի կրնայ մրցիլ ուրիշներուն հետ։ Ան իր իսկ վաճառականութիւնը հաստատեր էր Թուրքիոյ մէջ եւ կը ջանայ զարգացնել զայն։ 1900ին Գերմանիա դէպի Թուրքիա ներածած է 236,227,000 քիլոկրամ ապրանք 34,265,000 մարքի արժէքով, մինչ 1904ին անոնց գումարը բարձրացած է 903,848,000 քիլոյի, 75,120,000 մարքի արժէքով. իսկ Թուրքիայէն արտածումները եղած են

	քիլոյ	արժէք
1900ին	835,489,000	30,449,000 մարք
1904ին	1,179,009,000	43,421,000 »

Գերման ազդեցութիւնը հոս կանգ չէր առներ սակայն։ Օսմանեան բանակին վերակազմութեան գործը, ռազմամթերքի եւ այլ պարեներու մատակարարումը Գերմաններ ձեռք կ'անցնէին։

1899ին Տոյչէ Պանքը Պոլսոյ մէջ ձեռք կը բերէր մեծ առանձնաշնորհ մը, որ ամբողջ Արեւելքը վերիվայր պիտի չրջէր։ Ան Օսմ. կառավարութենէն իրաւունք ձեռք կը բերէր չինելու Հոյտար Փաշա-Պաղտատ երկաթուղիի գիծը, որ պիտի երկարէր մինչեւ Պասրա-Խուվէյթ։ Այս հսկայ ձեռնարկը, ամբողջ Ասիական Թուրքիան տրամանկիւնի գիծով մը կը բաժնէր Հնդկաստանի, Պարսկաստանի, ամբողջ Արեւելքի եւ Եւրոպայի միջեւ հաղորդակցութեան ամէնէն ուղիղ գիծը, եւ ամէնէն արագ ճանապարհն է ան։ Անիկ դուրս երկու կարեւոր ճամբաներ կան համեմատաբար կարճ. մէկը Սուէզի ջրանցքն է, Անգլիոյ ձեռքը, միւսը կասպից Ծովի եզերքներով դէպի Էրզրում՝ Սեւ Ծով կամ դէպի Պաքու-Պաթում-Եւրոպա։ Պաղտատի երկաթուղին թէ՛ տնտեսական եւ թէ՛ քաղաքական ձեռնարկ մը կը մնար։ Գերմանական ազդեցութիւնը անով կ'իջնէր Պարսից Ծոց։ Անգլիա մինչեւ այդ ատեն թուրքի կանգներ էր Ռուսիոյ, որպէս զի չիջնէ դէպի հարաւ, այժմ կը տեսնէր որ իր աւելի ուրիշ աւելի անարկու ոսոխ մը կանգնած էր։ Անգլիա պահապանը եղած էր Թուրքիոյ, անոր ամբողջութիւնը պահպանելու վարգապետութիւնն էր յղացեր, այժմ արդէն իր վարգապետութիւնը իր դէմ կ'ելնէր։

Պերլինի Վեհաժողովին մէջ Ռուսիոյ միակ թշնամին Անգլիան էր, Գերմանիան ու Ֆրանսան համաձայն՝ Անգլիոյ, ժողովէն առաք Գերմանիոյ հանդէպ համակրանք մը եւ մերձեցում մը ունեցեր էր Անգլիա, ան հեռու էր Ֆրանսայէն, նոյն իսկ դաշնի համաձայնութիւն էր կնքեր Իտալիոյ հետ. Անգլ-Գերման եւ Իտալական մերձեցում մը իրական կը նկատուէր այդ ատեն։ Ահա յանկարծ Անգլիացի պաշտօնատարներ կ'զգային թէ խաբուած են, թէ գիրերը փոխուած են։

Նոյն նախազգացումն ունեցեր էին նաեւ Ռուս պաշտօնատարները, որոնք ունէին նաեւ ուրիշ պատճառներ ու չարժիչներ, իրենց արեւելեան ու եւրոպեան քաղաքականութիւնը փոփոխելու համար։

Մենք գալ անգամ կը տեսնենք թէ Ռուսիա իւնչ պատճառներով եւ իւնչ միջոցներով բարեկամ եղաւ երէկի իր թշնամիին՝ Անգլիոյ, եւ փոխեց իր արեւելեան այխարհավարութիւնը։

ԼՈՒՐԵՐ

ՆԵՐՔԻՆ

Մորհրդարանի գաւառային ընտրութիւնները աւարտելու մօտ են։ Պոլսոյ ընտրութիւնները այսօր պիտի կատարուին Օսմ. Համալսարանի մէջ։ Իթթիհատի ընտրելիներն են Հիւս. Ձահիտ, Ահմ. Նէսիմի, Եաղըճըզատէ Հաճի Շէֆիք, Սալահ Ձիմճոզ եւ Բամէթ պէյերը, Օրֆանիտիս եւ Մարասլամպօ Յոյները, նաեւ Վիքթոր եւ Իսմ. Քարասօ Էֆէնդիները։ Հայերու ընտրելիները դեռ ծանօթ չեն։ Իսմ. փաշա (Թոքատ), Լուքֆի Ֆիքրի (Տէրսիմ) եւ Միքայէլ Խմբ. Մուրատ պէյ թեկնածու կը ներկայանան անկախաբար։ Անդամներուն համագումարը չկարծուիր որ 205ը անցնի, որոնց 70ը Արաբ պիտի ըլլան, 17—20ը Յոյն, 16ը Հայ եւ 3ը Հրեայ։

Թագսիմի պարաէզը, որ 400,000 ոսկի կանխավճարով եւ որոշ պայմանաժամով վաճառուած էր, վերջնապէս փոխանցուեցաւ Օսմ. Առեւտրական եւ Արհեստից Ընկերութեան։ Դինն

է 600,000 ոսկի և կառավարութիւնը բաժնեվաճառի է $^1/_6$ ի հաշուով։ — Կամուրջէն դէպ ի Ծաթիհ էլեկտրական թրամուէյի երթեւեկը սկսաւ։ — Ինարերդակ Ասպետ Հագոպ Համիսի գործերը Նոպէլեան մրցանակի՝ ներկայացնելու համար յանձնախումբ մը կազմուեցաւ։ — Արաբ Իզզէթ փաշա Նիս ուղեւորեցաւ։

Ձին. նոր օրինագիծը Մորդարանին պիտի ներկայացուի, կ'ըսէ պաշտօնակից մը, կայս. հրամանի չհետաքրքուած։ Ինչէր փաշա բոլոր Օսմանցիները հաւասար կը համարի և չուզեր Քրիստոնեաներու առանձնաշնորհներ տալ։ Ձինուորագրութենէ զերծ մնացողներու կողմէ վճարելի համեմատական տուրքերը կը խորհուի կատարօրինակներու ընտանիքներուն յատկացնել։ — Տուրքերու յաւելման օրէնքին չնորհիւ լոկ թէ մէթիլի և կենդանիներու տուրքով 60 միլիոն դահ.ի յաւելում մը կ'ապահովուի։ — Մարտին գործադրելի հեռագրական սակացոյցը վաւերացաւ։ Քաղաքի մը սահմաններուն մէջ փոխանակուած հեռագիրները հարիւր փարա պիտի ըլլան մինչեւ 20 բառ, աւելի իւրաքանչիւր 10 բառ 50 փարա, իսկ ուրիշ կէզրոններու միջեւ Օսմ. գծի վրայ ըլլալու պայմանով 5 դահ. մինչեւ 10 բառ, աւելի իւրաքանչիւր բառ ալ 20 փարա։ — Առանց կալուածատէրերու արտօնութեան արգելուած է նշանատախտակ կախել առանց կալուածներէն։ Կախելու արտօնութեան համար անոնք պիտի վճարեն Քաղաքապետութեան։ Առեւտրական տուները մէկ մեթր տախտակի համար պիտի վճարեն 20 դահ. միանգամ, իսկ ամէն տարի 5 դահ., մէկ մեթր արեւարձելի համար 10 դահ. միանգամ, իսկ ամէն տարի 5։ Առանց արտօնութեան կախուածները պիտի արգելուին։ — Սպանիոլ ամսաթերթակին յաւելման համար օրինագիծ մը պատրաստուած է, որուն համաձայն յիսնապետները պիտի ընդունին 1,000 և 1,300 դահ., հարիւրապետները 1,800, հազարապետները 2,200, և այս առանց ելեւմտացոյցը բեռնաւորելու։ — Պարսկահպատակ առեւտրականներ, մինչեւ ամսոյս վերջը (Հ. Տ.) առանց պատժի պիտի վճարեն իրենց 329ի պատերազմական տուրքը, իսկ այնուհետեւ պատիժով։ — Որոշուեցաւ Ձեռնհասութեան հարցնել թէ Քրիստոնեայ դպրոցներու նպատակները ելեւմտացոյցի առևորականութեան պարտաւոր ծախքերուն մէջ պիտի անցնին։ — Գալ ամիս պիտի սկսի Տարտանէլ-Իզմիր և Պալըքեսիր-երկաթուղիին չինութիւնը, որու համար 4 միլիոն Անգլ. ոսկի վճարուեցաւ Փերիէ Դրամատան կողմէ։

Նուրի պէյ անցեալ չորեքշաբթի Գոնեայէ մեկնեցաւ դէպ Սամսոն, ուր ժամանեց հետեւեալ օր։ Ճամբայ ելաւ դէպի Համիտ, բայց սոխպուեցաւ Մխիս իջնել։ Կիրակի մեկնեցաւ դարձեալ, բայց կրցաւ միայն Արթախ գիւղը երթալ, Հալէպէ 25 դպմի. հեռու, իսկ երկուշաբթի հասաւ Հալէպ։ Երեքշաբթի մեկնեցաւ դէպ ի Համա, բայց կրցաւ յառաջանալ 60 դպմի. միայն և հետեւեալ օր կառամբով գնաց Համա։ Ճէթիի պէյ անցեալ հինգշաբթի Դամասկոսի ճամբուն վրայ սոխպուեցաւ ձորի մը մէջ իջնել, յետոյ Պէյրութ վերադառնալ՝ մեքենան նորոգելու համար։ Երեքշաբթի վերսկսաւ օդարշաւը եւ Դամասկոս ժամանեց։ — Պատերազմական նախարարութիւնը մտադրած է օդարշաւ մը կազմակերպել նաեւ Պոլիսէ դէպ ի Փարիզ։

Երզնկայի մեր թղթակիցը կը գրէ թէ ձմեռ չկայ հոն և թէ ծաղկախառը մեծ նախճիր կը գործէ, նոյն իսկ պատուաստուածներ ալոհ կ'երթան։ — Աւազակներու, ոմանք վաղուց դատապարտուած, ձերբակալումներ կը ծանուցուին Պիթլիսէ, Խարբերդէ եւ Իզմիտէ, հրդեհներ Մէրսինէ եւ Սիւրիոյ Տումա գիւղէն։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ

Սղոց. Ժողովը անցեալ ուրբաթ գունփակ նստի մէջ ինկատ առաւ հրաժարեալ Վարչութեան դէմ ամբաստանադիր մը, որով չարաչահութեան խնդիր կը յուզուէր եւ խորհրդարանական քննութիւն կը պահանջուէր՝ արժանը սնօրինելու համար։ Տխրադէպիկ վիճաբանութենէ մը հետեւ բանաձեւ մը շուէարկուեցաւ, որով կը յանձնարարուէր մարմին մը կարգել՝ Վարչութեան համարատուութիւնը լսելու համար։ Սակայն ժողովը առանց այդ մարմինը կազմելու ցրուեցաւ բացարձակ անկարգութեան մէջ։ — Պատրիարք Հայրը չաբաթ Էվգածի նախարարին հետ տեսակցեցաւ ազգապատկան կալուածներու արձանագրութեան եւ փոխանցման հարցերու վրայ։ Նախարարը հաւանեցաւ կարգադրութիւն մը ընել որ Պատրիարքարանի վրայ արձանագրուած բացառիկ վազքերու առ-

ուծախի եւ փոխանցման գործառնութիւնները ըստ առաջնոյն Պատրիարքարանի մէջ կատարուին վերջնապէս, Թօփդաշուի ալ եկեղեցական կալուածներուն դրաւումը դադրեցնել եւ թոյլ տալ որ անդոյ անձերու վրայ կամ ընթոյական անուններով արձանագրուած եկեղեցապատկան կալուածներ ուղղակի ազգին փոխանցուին ըստ նոր օրէնքին։ Կիրակի այցելեց Օրթաքէօյի աղջկանց որբանոցը եւ արժանաւոր պատիւներով ընդունուեցաւ խնամակալութենէն եւ որբերէն։ — Երուսաղէմի պատուիրակ Թէքէեան էֆ. մայրաքաղաքս հասաւ եւ յայտնեց թէ պատրաստ է երուսաղէմ մեկնիլ, սակայն կարգադրութիւն մը խնդրեց կեսարիոյ վարժարանին համար։ Խառն ժողովը որոշեց էջմիածին հեռագրել որ Յունվ.ի սկիզբը խնդրուած տնօրինութիւնը փութացուի, Երուսաղէմի Ներկայացուցչութեան ալ յանձնարարեց փութով ընտրել ու հասցնել մատակարար մարմինը, որպէս զի պատուիրակին հետ մեկնի դէպ ի Երուսաղէմ։ — Միացեալի Հիմնադիր Ժողովը երկրորդ հրաւիրմամբ գումարեցաւ եւ վաւերացուց նոր տարեշրջանի հաւատարիմներու նախահաշիւը (10,098 ոսկի), նմանապէս 121 վարժարանի պահպանումը։ — Կը խորհուի յառաջիկայ Մայիսի մէջ ժողով Սրմաչի Դպրեվանքին 25ամեակը։ — Կաթողիկ ազգայիններու Կաթողիկոսը կառավարութեան դիմեց տեղապահ կամ Կ. պոլսոյ առաջնորդ մը ընտրել տալու համար իբրեւ աշխարհական գլուխ Հայ Կաթոլիկութեան, որպէս զի ան կարենայ ազգ. գործերով զբաղիլ, մինչ ինք կը մնայ հոգեւոր պետ՝ հրամանով Պապին։ Ձեռնհասի իշխանութիւնը հաղորդեց զայն անմոյ վարչութեան եւ յանձնարարեց ընտրութիւնը կատարել կառավարական արտօնագիր ունեցող առաջնորդներու մէջէն։ Ժողովը որոշեց պատասխանել թէ կը համաձերպի, պայմանով որ ընտրութիւնը կատարուի հաստատուած օրէնքին համաձայն եւ կղերը հնազանդի օրէնքին։ — Շաբաթ Պիթլիսէ հեռագիր հասաւ թէ նահանգին Բուրդ կրօնաւորները եւ ցեղապետները արտակարգ գործունէութեան մէջ են ժողովուրդը զինելու համար եւ կառավարութիւնը անտարբեր հանդիսանալ կը մնայ։ Պատճէնն անմիջապէս մատուցուեցաւ Ներքին գործերու նախարարին, որ կուսակալին հրամայեց արգելել զէնքի բաշխումը եւ զինաթափ ընել ժողովուրդը։ — Մշոյ Ջրիկ գիւղի 30 արտեր եւ մօտակայ տեղւոյ մը 7 Հայ ընտանիքի արտեր (համագումար 6,000 ոսկի արժողութեամբ), որ 1,000 ոսկիի համար աճուրդի հանուած էին իբրեւ զեղծանող ամբաստանուած կառավարական Հայ պաշտօնէի մը կարծեցեալ երաշխաւորութեան պատրուակով, ստոյգ կորուստէ փրկուեցան Չանքով Դեղամ էֆ.ի, որուն բացատրութիւններուն վրայ Պետական Խորհրդի նախագահ Խալիլ պէյ հետապրեց ի Մուշ թէ աճուրդի դատական վճիռը արգելքի տակ առնուած է Պետական Խորհրդէն։ — Օսմ. Խորհրդարանի Հայ երեսփոխաններու ընտրութեան բանակցութիւնները չատ դժնդակ փուլերէ անցան վերջացող չաթեռան մէջ։ Ներքին գործերու նախարարը եւ Իթթիհատը յայտարարեցին թէ անկարելի է 16 աթոռէ աւելի տալ, հաշուելով նաեւ արդէն ընտրուած 3 Իթթիհատականները։ Խառն ժողովը վերջին նստին մէջ կուսակցականներու համամասն թեամբ որոշեց պնդել այդ 16 թիւին վրայ եւ ապահովել զայն։ Բանակցութեան ելքը անստոյգ կը մնայ։ Կուսակցութիւնները ձեռնպահութիւն հոչակեցին եւ պայման դրին որ Վարչութեան անդամներն ալ թեկնածութենէ հրաժարին, ինչ որ ընդունուեցաւ։ — Պօղոս փաչա Նուպար, իր վերադարձը պատչաճապէս ողջունելու նպատակով Եդիպտոսի մէջ կազմուած մանաւանդ մը, պատասխանելով, չնորհակալութիւն յայտնած է գաղութին համակրական զգացումներուն համար եւ խնդրած է որ ցոյցերէ ետ կենան, նախ վասն զի ինք չսիրեր զանոնք, երկրորդ վասն զի կրնան անախորժ տպաւորութիւն զործել եւ մինչեւ իսկ վնասակար դատին։ Թայլսի ալ նամակ մը ուղղելով խորին չնորհապարտութիւն կը յայտնէ տէրութիւններուն որ Ռուսիոյ վհատանձն նախաձեռնութեամբ ի նկատ առին Թուրքիոյ բարենորոգութիւններու խնդիրը և ամէն գոհացում տալով Բ. Դրան չաներուն եւ արժանապատուութեան՝ յաջողեցան գործնական արդիւնք մը ձեռք բերել։ Սոյն համար չնորհաւորելով զանոնք և Օսմ. կառավարութիւնը՝ վստահութիւն կը յայտնէ թէ իրենք եւ Բ. Դուռը չանգիր պիտի ըլլան ապահովել բարենորոգութիւններուն գործադրութիւնը երկրին օգտին եւ վերականգնումին համար։

ԱՐՏԱՔԻՆ

Յունաստան. Տէրութիւններու ծանուցագրին Թուրք պատասխանէն ետք Յունական արուեցաւ կիրակի ոչ-գրաւոր կերպով։ Կը խօսուի նախ եպիրոսի եւ կղզիներու հարցերուն կապակցութեան վրայ, եւ երկրորդը լուծուած նկատելով կ'ըսուի թէ Յունաստանի հաւանութիւնը Թուրքիոյ պիտի հաղորդուի, երբ ան ալ ընդունի տէրութիւններուն որոշումը։ Շնորհակալութիւն կը յայտնուի այդ լուծման համար եւ յանձն կ'առնուի չմերացնել եւ ռազմային նպատակներու չծառայեցնել կղզիները, մաքսանենգութիւնն արգելել եւ Իսլամ փոքրամասնութեան իրաւունքները յարգել։ Ասոնց իրեւ քնական փոխարինութիւն չտարակուսուիր թէ տէրութիւնները պիտի որոշեն որ նոյն կղզիները յարձակման չենթարկուին, հանդիպակաց ծովեզերքներուն վրայ յարձակողական պատրաստութիւններ չտեսնուին եւ թողնել երեք կղզիներու Յոյն քնակչութեան կրօնական, դպրոցական եւ այլ ազատութիւնները լրջօրէն եւ բաշխաւորուին։ Այս առիթով կը յիշեցուի թէ Քանթէլորիոյ կը պատկանի 12 կղզիներուն եւ մանաւանդ վարչութիւն ունէր, ուստի եւ օգտուելու է տէրութիւններու կողմէ անոնց սերտ ունկիք ամէն առաւելութենէ, եւ թէ երեք կղզիներուն քնակչութեան ալ պատկանելու է պայմանագրուած ընդհանուր ներումը։ Յաւ կը յայտնուի որ Յունաստան զանազան թողուլ կը պարտաւորուի եւ, տեղեակ ըլլալով Հարաւային Ալպանիոյ սահմանը գծող պայմանագրին եւ Սասէնօ կղզին Ալպանիոյ կցելու նպատակին վրայ, գաւով յանձն կ'առնուի որոշել պայմանաժամուն մէջ պարզել այդ սահմանները առանց ընդհմանալու եւ առանց ուժ կերպով քաղաքներու ընդվզողները։ Սակայն կը խնդրուի ազգագրական, ռազմագիտական եւ տնտեսական նկատումներով Յունաստանի թողուլ Երկիրի (Արխիրոքասթրօ) դիւղերը ի փոխարէն սահմանագլխի բարեփոխման մը, որով Ալպանիոյ սահմանը մինչեւ Փարկանիոյ հրուանդանը երկարի, եւ 2 ½ միլիոն ֆրանքի դուման մը հատուցման։ Նմանապէս կը խնդրուի երաշխաւորել Ալպանիոյ թողուած հողամասերուն, մանաւանդ Հիմարայի, Յոյներուն իրաւունքները եւ չեզոք հրատարակել Քորֆուի ընդդիմադրութիւնը։ Կը յայտարարուի թէ Ալպան հողերը Հոլանտացի սպաներու պիտի յանձնուին՝ կարգադատահանութիւնը չխանգարելու համար։ Ի վերջոյ կը պահանջուի քննել կէօրիճէի գաւառին սահմանները եւ բարեփոխել զանոնք՝ թոյլ տալով որ Յոյն զօրքերը նոյն միջոցին քնական սահմաններուն վրայ մնան։ — Յունաստանի մէջ հաւատ չընծայուիր կղզիներու փոխանակման գործին։ Սակայն անհանդերութեամբ կ'սպասուի Թուրքիւիտալական բանակցութիւններու ելքին։ Միւս կողմէ Թուրք թերթ մը կը կարծէ թէ փոխանակման համար Յունաստան նոյ պայմանները կը դնէ. Թուրքիա Իտալիայէ առնելու եւ Յունաստանի յանձնելու է 12 կղզիները, 150 միլիոն ֆրանք հատուցանելու է Ֆիոմի եւ Միտիլլիի համար որոնք տարին 22 միլիոն եկամուտ կը բերեն, նաեւ միանալու է Պալքանեան Ձինակցութեան, որպէս զի յետոյ Պուլկարիա ալ միանայ։

Ալպանիա. Տէրութիւնները անցեալ չաբթու պաշտօնապէս ծանուցին թէ կը հաւանին որ Վիսի իշխանը Ալպանիոյ Թագաւոր օրհնուի։ Իշխանը Փարիզի ճամբով Նեօվիա հասաւ ամսոյս 20ին եւ հետեւեալ օր ընդունեցաւ Ալպան պատուիրակութիւնը։ Էսատ փաշա Ալպաններէն խօսելով Ալպան գահը առաջարկեց։ Իշխանը Գերմաներէն պատասխանելով յայտարարեց թէ կ'ընդունի եւ կը յուսայ որ բոլոր Ալպանացիները իրեն պիտի աշխատակցին երկրին յառաջդիմութեան համար։ Յետոյ հացկերոյթ եղաւ։

ԱԻԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀ

Թերթիս խմբագիր Տր. Մաքալըմ ուրբաթ Առաւպազար գնաց։ Շաբաթ իրիկուն Հայուհեաց Վարժարանին մէջ Յիսուսի կեանքը ներկայացուց մոգական լապտերի պատկերներով, կիրակի եկեղեցիին մէջ քարոզեց եւ երեկոյին ուսանողներու յատուկ աղօթքին առաջնորդեց վարժարանին մէջ։

Երկուշաբթի իրիկուն Պարտիզակի Բարձր Վարժարանի չրջանաւարտները եւ թերաւարտները ընկերային հաւաքոյթ մը ունեցան Ազնաւը Զէչմէի Սբ. Երրորդութիւն եկեղեցւոյ սրահին մէջ, յետոյ խորհրդակցական ժողով մը գումարեցին։

Վեր. Բոպըրթ Ցրուբ որ յաջորդաբար քանի մը անդամ եռամեայ պայմանաժամով հրաւիրուեցաւ Եունիյըն եկեղեցիի հովուութիւնը վարել, մնայուն հովիւ կարգուեցաւ նոյն եկեղեցւոյ քովէով։ Կը յիշուի թէ այդ եկեղեցիին ազօթատունն է Հոլանտական դեսպանատան մատուռը։

Ե. Ռ. Ը.ի քարտուղար մը եկաւ յատկապէս Բոպըրթ Գոլէճի համար և իր պաշտօնին ձեռնարկեց։ Իլինոյի Համալսարանին 1910ի չըրջանաւարտներէն է եւ քանի մը տարի նոյն նահանգի ուսանողներուն մէջ այս պաշտօնը վարած է։ Անուն է Մր. Օ. Ի. Փէնս։

Տիարպէքիրի հովիւ Վեր. Թոլման Մկըրտիչեան անցեալ չաբթու մայրաքաղաքս եկաւ։ Պէյրութէ Երուսաղէմ գացած եւ վանքին միաբանութեան հրատարակ խնդիրը տեղւոյն վրայ ուսումնասիրած ըլլալով յատուկ տեսակցութիւններ ունեցաւ Պատրիարք Հօր, Երուսաղէմի նորընտիր պատուիրակ Թէքէեան Էֆ.ի եւ այլ երեսփոխաններու հետ։

Կեդր. Միութեան Սրվազի Գործ. Ժողովը, պատասխանելով այն չրջաբերականին որով ազգային գործակցութեան սկզբունքը կը յանձնարարուէր հնարաւոր ամենալայն սահմանի մը մէջ, կ'ըսէ թէ սիրով կ'ընդունի յանձնարարութիւնը եւ արդէն վաղուց սկսած է գործադրել այդ սկզբունքը եւ չատ ալ գոհացուցիչ գտած է արդիւնքը։

Մր. Պըրճ եւ կինը Իզմիրի միսիոնար անուանուած են։ Մր. Պըրճ պիտի գործէ տեղւոյն Միջազգային Գոլէճին մէջ։ — Տրապիզոնի նախկին միսիոնար Մր. Փարմէլիի դուստր Միս Ռութ եւս, որ բժշկական վկայական եւ փորձառութիւն ունի, Մարբերդի միսիոնար կարգուած է եւ Տր. Էթքինսընի պիտի աշխատակցի Էնի Թրէյան Րիկզ Մէմորիյըլ հիւանդանոցին մէջ։ — Եէյլի յառաջիկայ չրջանաւարտներէն Մր. Ուիլ. Նիւթ եւս Տարսոնի գոլէճին ուսուցիչ անուանուած է 3 տարուոյ համար։

Մարտունիի խուլերու դպրոցին տեղեկագրէն կը տեսնուի թէ այս տարի տասնեվու աշակերտ ունի, որոնց երկուքը յառաջիկայ տարի տեղւոյն գոլէճին մանչերու բաժնին մէջ պիտի ընդունուին իբրեւ կանոնաւոր աշակերտ, թէեւ իրենց դասերը պիտի առնեն խուլերու դպրոցին մէջ։ Առ այժմ միայն Հայ կ'ընդունուի անաւետ կան պատճառներով, թէեւ դալ տարի ուրիշ աղգայնութենէ մը եւս հարկ պիտի ըլլայ աշակերտ ընդունիլ։ Դպրոցը կը կրէ անունը Միս Ռինկի որ հոն մեռաւ 1895ին։ Ուսուցման դրութիւնը բնականոն է։ Խուլերը նախ գիտողութեան, տեսողութեան եւ չօչափումի մարզանք կ'ընդունեն, յետոյ աստիճանաբար լսելու, կոկսրդի եւ շրմունքի չարժումներ կ'ուսանին՝ խօսելու համար։ Դպրոցը պարտք չունի, տարեթոշակն է 12 ոսկի, բայց միայն 3 աշակերտ կայ լիաթոշակ։ Պահպանը բարեսէրներ կը հայթայթեն։ Օրական ծախքն է 68 դահ. եւ կը մնայ դեռ հոգալու 100 օրերու ծախքը։

Այնթապի Գոլէճին վերջին քանի մը չաբթիներու երկուչաբթի երեկոյեան առեւտուրները եւ նիւթերը հետեւեալներէն եղած են։ Մր. Ֆաուլ — Պոյ Սքաութներ եւ բայօթեան խաղեր, Տիար Յ. Գ. Մուրատեան (Պէյրութ — ապահովագրութիւն, Տր. Յ. Գ. Պէզճեան — բժշկական յառաջդիմութիւն, Վեր. Թոմման Մկրտիչեան (Տիարպէքիր) — յաջողութեան պայմաններ, Մր. Մարթին — հողագործութիւն, Բալիֆորնիա, Էնկլուբիւի առաջնորդ Բաբգէն Եպսկ. Կիւլէսէրեան — Հայ եկեղեցւոյ բարեկարգութիւն։ Ամսոյս 10ին Փրոֆ. Պէզճեան մահուան տարելիցին առիթով յիշատակի պատճառած է գոլէճին մէջ եւ Փրոֆ. Տաղլեան ու Տր. Յ. Գ. Նազարեան հանգուցեալին վրայ խօսած են, մին ի վեր հանելով անոր ուսուցչական արժանիքը, միւսն անոր մարդկային առաքինութիւնները։

Գահիրէէ կը գրուի մզի. Տեղւոյս Հայ Աւետարանական եկեղեցւոյ մէջ 1913ին 3 անգամ Հաղորդութիւն կատարուած եւ 3 նոր անդամներ ալեւլցած են։ Կիրակի առաւօտեան պաշտամունքին ներկայ եղողներուն մէջին թիւը 150 եւ չորեքշաբթի իրիկուան աղօթաժողովներուն եկողներուն թիւը 25ի չափ եղած է։ Կիրակնօրեայ դպրոցը 15 չափ երկսեռ մանուկներ կու գան, եւ Ե. Բ. Ընկ.ման անդամներուն թիւը 40ի չափ է։ Կանոնաւոր ժողովին, որ տարւոյն վերջերը կազմուած է, ներկայ եղողներուն թիւը 25ի չափ է։ Եկեղեցիին ամբողջ եկամուտը 190 Անգլ. ոսկի մօտ եղած է, որուն մօտաւորապէս 37 ոսկին իբր նուէր արուած է մի քանի որբանոցներու եկեղեցիներու եւ նման հաստատութեանց։

Տաճնըչորս տարեկան պատանի մը, Պարսկիկ Յակոբ Պօղոսեան, Նիւփորթի Եպիսկոպոսական եկեղեցիին երգիծնահար եւ գաշնակահար կարգուած է։

Իզմիրի Ամերիկեան Գոլէճի Հայ ուսանողութիւնը 10 օրինակ ամսաթերթ Աւետարեր կը նուիրէ տեղւոյն Գերմեան Որբանոցի Հայ որբերուն։

Նոյն Գոլէճի Հայկազեան Փրոֆ. Ա. Կ. Կիւլպէնկեան ալ 5 օրինակ կը նուիրէ նոյն որբերուն, 5 օրինակ եւս Պրուսայի Պաղատասարեան որբանոցի որբերուն։

صوبه ق. هاروتيونيان — لؤسه رئيس

ՏՊԱԳՐԻԶ ԵՒ ՀՐԱՏԱՐԱԿԻԶ Յ. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ
Պայազը Հաուս, Կ. Պոլիս

ԱՆԳԼԻԵՐԷՆ ՍՈՐՎՈՂՆԵՐՈՒՆ կը յանձնարարուին Յ. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Վաճառատան մէջ ծախուած գիրքերէն հետեւեալները.

Գ. Պաղտասարեան	Ղրուշ
Ռակեղէն Բաճալի Անգլիերէն լեզուի	12
Նոր Քերականութիւն Անգլիերէն լեզուի	5
Սահակ-Մեսրոպ	
Ծնողաց Անգլիական գրականութեան (Առաջին շարք)	7½
Բրոֆ. Վ. Յ. Յակոբեան	
Անգլօ-Հայ Ընդարձակ Բառարան	40
Զ.Ֆ. Ս. Փափազեան	
Գործնական Բառարան Հայ-Անգլիերէն	35
Մէթոտ ի Լիսան ը Ինկլիզի (Հայտն. Թուրք.)	12
Redhouse English and Turkish Lexicon	80
Redhouse Turkish and English Lexicon	160
Webster's Collegiate Dictionary	80
Webster's Collegiate Dictionary, Thin paper	100
Webster's Collegiate Dictionary Indexed, gilt edges	140
Webster's International Dictionary	240
Royal Primer	¾
Royal Reader No 1	2
Royal Reader No 2	4
Royal Reader No 3	6
Royal Reader No 4	9
Royal Reader No 5	12
The Royal Crown Primer, Part I.	1¾
The Royal Crown Primer, Part II.	2½
The Royal Crown Readers No 1	5
The Royal Crown Readers No 2	6
The Royal Crown Readers No 3	8
The Royal Crown Readers No 4	9
The Royal Crown Readers No 5	12

Գրավաճառներու համար ժամանաւոր զեղչ։

ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ

ՎԱՐԺՈՒՀԻ ՊԱՏՐԱՍՏԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

ՆՈՐ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ ՄԸ ՊԻՏԻ ՍԿՍԻ

Ի ՏՐԱՊԻԶՈՆ

1914, 1/14 Սեպտեմբերին

Մանրամասն տեղեկութիւններու համար կանուխ դիմել առ

Միս Ն. Ա. ԳՕԼ, Տրապիզոն.

Miss N. A. COLE

American Mission

TREBIZOND.

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՈՐԲԱՆՈՑ ՊՐՈՒՍԱ

Սուենկուլու Վեր. Յ. Խաչատուրեան 324, Ա. Օհանեան էֆ. 20, Հայագործ Առաուտր 30 հաց, Կ. պոլիս Թ. Հաղարապետեան էֆ. որբի մը համար 150, հաւաքած հետեւեալներէ. 20ական Մ. Եղիազարեան, Ե. Յ. Կիւմիւշեան, Յ. Յովհաննէսեան եւ Թ. Հաղարապետեան էֆք., 10ական Մ. Պոռնուզեան, Իսմիլօֆ, Ն. Օ. Վիքթորիա։ Վեր. Թ. Ա. Պօլատեան 1 մաուտկ նարինջ, Առաքազար Ց. Ալիքսանեան էֆ. 45, Ս. Տիւրկէրեան էֆ. 20, Պատ. Թ. Քէնտիկեան 10, Քրիստոս Օմէրտս Փանայօթիսիս մնօրէն Սմիռնէրի 216, Բողոք. եկեղեցի Պրուսա Չինընդեան առթիւ 90, Օր. Ե. Էլմաեան 10, Օր. Ա. Աւետեան 10, Տ. և Մ. Յովհաննէսեան եղբարք 40, Ս. Տինկիլեան էֆ. 20, Վեր. Ս. Աւետեան Թոռոսլեան 594 դահ., որոյ 31 բուպլին հանգանակած է Դարագալէի, 5ը Կարսի, 2 եւ 50 կոպէկը Ցաղղուանի, 3 եւ 50 Աղեքսանդրապոլի, 1 եւ 50 Տիխիսի, 2 Բաղուի, 2 և 50 Երեւանի, 6 եւ 30 Սամաղարի, 4 եւ 50 Բանհանոյի, 6 Քէրքէօսի, 5 եւ 20 Հաճի Զարայի մէջ։ Մ. Դալփաղեան էֆ. Կ. պոլիս 108, Տիկ. Ա. Պետիկեան Կ. պոլիս հանգանակուած 175, Հաճի Կ. Էնկիւրիւլեան մէկ ոչխար, Կ. պոլիս Բ. Կէօղիւպէօյիւքեան էֆ. որբի մը համար հանգ. 54, Պարտիզակ Ս. Նաղուպեան էֆ. 40, վաճառումէ 14, Ազ-Շէհիր «Քրիստ. Միութ. Հայոց» 40, Սիսարիա Վեր. Յ. Յակոբեան 60, որոյ 20 Ց. Զիլինկիր Ղազարեան էֆ. Կիւրին Ս. Թ. Կիւրեղեան էֆ. որոյ 20 Յ. Մինասեան էֆ. Լ. Սարեան էֆ. 8, Յ. Տաւրեան էֆ. 5, Մ. Մինասեան էֆ. 2, Դ. Պէչկէօթիւրեան էֆ. 3, Հաճի Դ. Ճղըլեան էֆ. 4, Յ. Սրիստաքէսեան էֆ. 1, Ս. Մալխասեան էֆ. 2, Օրց. 35։ Վաճառումէ 30։

Գ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

Մօտ օրէն լոյս կը տեսնէ՝

ՕՁԱԿԱՆ – ՆՈՐ ՔԵՐԱԿԱՆ

ՕՁԱԿԱՆ – ՆՈՐ ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆ

Իբրև նմոյշ մէկ մէկ օրինակ կը ղրկուի ամէն ուսուցչի կամ դպրոցի անօրէնութեան որ 3 դահեկանի նամակապրշմ կը ղրկէ

Յ. Մատթէոսեանի, Պայազէտ Հասց, կ. Պոլիս

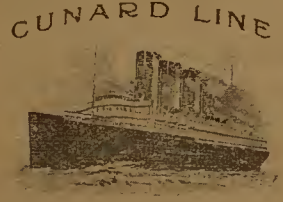

ՔԻՒՆԱՐՏ ԼԱՅՆ

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՀՍԿԱՅ ՇՈՓԵՆԱԻԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ԸՆԴ ՄԷՋ ԲԱԹՐԱՍԻ ԵՒ ՆԻՒ-ԵՕՐՔԻ

ՔԻՒՆԱՐՏ ԼԱՅՆ ընկերութեան բոլոր նաւերը, նոր կարգադրութեան մը համաձայն, կանոնաւորաբար 1 Յունվար 1914 էն սկսեալ պիտի հանդիպին ԲԱԹՐԱՄ և անկէ ուղղակի ՆԻՒ-ԵՕՐՔ, ընդհանուր վաճառքով և ճամբորդներով։

«ՔԻՒՆԱՐՏ», անգլիական հսկայ ընկերութիւնը այս գովելի ձեռնարկով գաղթականութեան, մանաւանդ Հայ ճամբորդներու դէմ ի Ամերիկայ արագ, հանգիստ եւ ապահով երթեւեկութեան խիստ կարեւոր խնդիրը վիճակամ ընդմիշտ ապահոված կ'ըլլայ։

Ս. եւ Բ. կարգի ճամբորդներու համար մանաւանդ արագընթաց ապասարկութիւն, ընդմէջ ՊՈՒՏՈՆ, ԼԻՎԸՐՊՈՒԼ, ՆԱՐՈԼԻՒ, ԹՐԻԷՍԹԷ և ԲԱԹՐԱՄ։ Պոլսէն դէպ ի Ամերիկայ ուղղակի տոմսակ գնելու եւ ապրանք բեռնաւորելու համար դիմեցէք

Վ.Ա.ԼԹԻՐ ՍԻՒՆԸ ԵՒ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ *ՂԱԼԱԹԻՈՅ ՔԱՐԱՓԻՆ ՎՐԱՅ ՆՈՐԱԿԱՌՈՅՑ ՄԷՐՔԷՋ ԽԱՆ*

ՀԱՅ ԱԻԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔ

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 1

ԲԵՐԱ. — *Այնալը Զէշմէ. Սք. Երրորդութիւն եկեղեցի. ժամ 10 (Ը. ե.). Պաս. Կարապետ Քեոռքեան։*

ՄՈՒՍԱԼԼԱ. — *Անգլիական վարժարան. Լանկայի եկեղեցի. ժամ 10.15 (Ը. ե.). Վեր. Յ. Ա. Ճէնիզեան։*

ՊԱՑՊԸԼ ՀԱՈՒՍ. — *Ֆինճանճըար եոգուշու. Էմմանուէլ եկեղեցի. ժամ 10.30 (Ը. ե.). Վեր. Յ. Գ. Դրիգորեան։*

ՍԿԻՒՏԱՐ. — *Ամերիկեան Գոլէճին մատուռը. ժամ 10 (Ը. ե.). Տիար Միհրան Ճէնիզեան։*

ԽԱՍԴԻՒՂ. — *ժամ 7 (Ը. Թ.). Պաս. Բ. Պեսրոսեան։*

ՊՕՅԱՃԸ ԴԻՒՂ. — *Կոստիկեան քնակարան. ժամ 3 (Ը. ե.),*

Ե. Ֆ. ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԳՈՒՄ ԴԱՓՈՒ. — *Անգլիական Միշըն Հաուս. ժամ 4 (Ը.ե.) ։ Փառաբանական ժողով։*

ԹԷՅ ԻՍԱԳՈՒԼԵԱՆ

ԹԷՅ ԹԷՅ ԹԷՅ ԹԷՅ ԹԷՅ ԹԷՅ

ՀՈՏԱԻԷՑ, ԽՆԱՅՈՂԱԿԱՆ ԵՒ ՍՆՆԴԱՐԱՐ

Փնտռեցէք սոյն «Փիղ» մարքայով թէյերը Թուրքիոյ բոլոր քաղաքներու Թէյավաճառներուն քով։ Կեդրոնատեղի Պահէզ Դաբու, Սարգիւզ խանին անկիւնը

Յ. ԻՍԱԳՈՒԼԵԱՆ, ՈՐԴԻ ԵՒ ԸՆԿ.

Վ. Ա Ճ Ա Ռ Ա Տ Ո Ւ Ն Ը

ԱԻԵՏԱԲԵՐ *ձեռքէ կը ծախուի հատը 40 փարայի*